

Straffelovens § 243 om "psykisk vold"

En undersøgelse af bestemmelsens område og anvendelse i praksis, herunder de juridiske problemstillinger, der kan opstå

Af LINE GRØNBORG SCHRØDER

Det overordnede emne for dette speciale er at undersøge den nye bestemmelse i straffelovens § 243 om "psykisk vold". Straffelovens § 243 omfatter efter sit indhold: "Den, som tilhører eller er nært knyttet til en andens husstand eller tidligere har haft en sådan tilknytning til husstanden, og som gentagne gange over en periode udsætter den anden for groft nedværdigende, forulempende eller krænkende adfærd, der er egnet til utilbørligt at styre en anden, herunder ved udøvelse af negativ social kontrol."

Bestemmelsen er blevet kritiseret af flere juridiske fagpersoner og professorer for at være uklar i sin ordlyd. Forarbejderne til bestemmelsen kritiseres også for at fremkomme med eksempler, der er så lig med dagligdagens adfærd, at det er svært at afgøre, hvad der er strafbart, og, hvad der ikke er. Hertil kommer, at "psykisk vold" kan forekomme i mange forskellige tilfælde, og eksemplerne er nærmest uendelige. Baseret på den ovennævnte kritik handler første del af specialet om straffelovens § 243's tilblivelse og formål.

Herefter defineres begrebet "psykisk vold" og sammenlignes med begrebet i norsk ret. Retsområdet for "psykisk vold" analyseres og søges klarlagt. Her inddrages norsk ret til sammenligning og perspektivering. Herudover undersøges det, om straffelovens § 243 har sit eget anvendelsesområde, eller om området for "psykisk vold" allerede er kriminaliseret i straffeloven i forvejen. Yderligere undersøges det, om straffelovens § 243 lever op til kravet om klarhed og forudsigelighed i artikel 7 i Den Europæiske Menneskerettighedskonventions legalitetsprincip samt § 1 i straffelovens legalitetsprincip.

Sidste del af specialet behandler og undersøger området for forsæt og samtykke og de problematikker, det rejser i praksis. Til sidst undersøges og klarlægges området for forsøg og medvirken til "psykisk vold". Specialet er baseret på love, forarbejder, retspraksis og relevant juridisk litteratur og lovmateriale. Norsk ret er inddraget for dens righoldige retspraksis på området.

Indhold

1. Introduktion.....	4
1.2. Retskilder, metode og systematik	5
2. Formålet med indførelsen af straffelovens § 243	5
2.2. Danmarks internationale forpligtelser	
2.2.1. Istanbulkonventionen	5
2.3. Baseline Evaluation Report Denmark	
2.3.1. GREVIOs anbefalinger til Danmark	6
2.4. Lovforslag om psykisk vold	7
2.5. Begrebet "psykisk vold"	8
2.5.1. Norsk ret	9
2.5.2. Delkonklusion	9
3. Straffelovens § 243's gerningsindhold	9
3.1. Den norske bestemmelse i lov om straff § 282	10
3.2. Psykisk vold som et mønster.....	11
3.2.1. Krænkelserne skal være "gentagende over en vis periode"	12
3.2.2. Handlingerne skal være "groft nedværdigende, forulempende eller krænkende"	15
3.3.3. Adfærden skal være "egnet til utilbørligt at styre den anden"	17
3.3.4. " Herunder ved negativ social kontrol"	19
3.3.5. "Tilhører eller er nært knyttet til en andens husstand"	19
3.3.6. "Tidligere har haft en sådan tilknytning"	20
4. Straffelovens § 243's selvstændige indhold	20
4.1. Straffelovens § 244	21
4.1.1. Delkonklusion	22
4.2. Straffelovens § 245	22
4.2.1. Delkonklusion	22
4.3. Straffelovens § 260	23
4.3.1. Delkonklusion	24
4.4. Straffelovens § 266	24
4.4.1. Delkonklusion	25
4.5. Straffelovens § 213	25
4.5.1. Delkonklusion	26
4.6. Opsummeret delkonklusion.....	27

5. Legalitetsprincippet.....	28
5.1. Straffelovens § 1	28
5.2. Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7.....	29
5.3. Delkonklusion	31
6. Overholder straffelovens § 243 legalitetsprincipperne	32
6.1.1. Forarbejderne til straffelovens § 243	32
6.1.2. Delkonklusion	34
6.2. "Gentagne gange over en periode"	35
6.2.1. Delkonklusion	35
7. Strafansvaret	35
7.1.1. "Tilknytning til husstanden"	35
7.1.2. "Nedværdigende, forulempende eller krænkende adfærd"	36
7.1.3. "Gentagne gange over en periode"	36
7.1.3.1. Adfærdsdelikt	36
7.1.3.2. Forårsagelsesdelikt.....	36
7.1.3.3. Forarbejderne til straffelovens § 243	36
7.1.3.4. Delkonklusion	37
7.1.4. Adfærd der falder udenfor bestemmelsens område	37
7.1.4.1. "Utilbørlig styring"	37
7.1.4.2 Delkonklusion	38
8. Samtykke	39
8.1. Samtykke efter § 244.....	39
8.1.1. Norsk ret	40
8.1.2. Delkonklusion	41
9. Forsøg på negativ social kontrol	41
9.1. Forsøgets objektive krav	41
9.2. Forsøgets subjektive krav.....	42
10. Medvirken.....	43
11. Konklusion	44
12. Litteraturliste	46

“Abstract”

The main purpose of this thesis is to analyze section 243 of the “Danish Criminal Act” the scope of the provision and its independence from the Danish criminal act. After the ratification of the Istanbul Convention Article 33, and due to Denmark’s international obligations, provision 243 was introduced in 2019. It was based on a report drafted by the GREVIO, where it was recommended that Denmark should implement a section for psychological violence in the Danish criminal act. Provision 243 was then inquired by the Danish Ministry of Justice. The Danish government decided to implement the provision even though neither the Prosecution Service nor the Danish police were convinced of its necessity. Many crimes are committed not only by physical abuse but also by psychological abuse. It is thus important to examine under what circumstances provision 243 is being applied and whether the application is in accordance with the original intention. In addition, it is relevant to examine whether provisions on other types of acquisitive crimes can be used, even though it would be more correct to apply the provision of psychological violence. I have analyzed the relevant case law and categorized the most common types of crimes involving psychological violence. I have thus been able to understand the practical application of the provision. Moreover, I have been able to clarify what types of psychological abuse crimes and its delimitation in relation to other provisions are similar in their criminal content. In the thesis, I have also examined the provision in accordance with the principle of legality in Article 7 from The European Convention of Human Right as well as in the Danish criminal act section 1. Furthermore, I come to understand not only its challenges in practice but also its necessity of existence in practice.

1. Introduktion

1.1. Problemafgrænsning

Sigtet med specialet er at belyse de retsanvendelsesproblemer, som bestemmelsen i straffelovens § 243 rejser, hvis løsning der i teori og praksis synes at være uenighed. Trykt domspraksis er anvendt i det omfang, der tjener til belysning af retsanvendelsesspørgsmål.

Det vigtigste hovedafsnit i specialet omhandler bestemmelsens strafbarhedsbetingelser med henvisninger til forarbejder og trykte domme. Grundet begrænset plads er fokus hovedsageligt behandling af problemstillinger, der knytter sig til psykisk vold begået i parforhold.

Til at belyse retsområdet vender jeg blikket mod Norge og inddrager deres bestemmelse om mishandling i nære relationer i den norske straffelovs § 282. Dette gør jeg for det første i medfør af det nordiske lovsamarbejde,¹ for det andet fordi bestemmelsen minder om den danske, og for det tredje, fordi den norske bestemmelse har eksisteret siden 1902 og bidrager med en righoldig retspraksis. Af den grund er perspektiver til udenlandsk ret hovedsageligt afgrænset til kun at omfatte norsk strafferet. Dog inddrages artikel 7 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention og artikel 33 i Istanbulkonventionen.

Til specialets analyserende del inddrages kun de relevante straffebestemmelser fra norsk ret og bestemmelseernes tilsvarende forarbejder i det omfang, det er nødvendigt.

¹ Lov nr. 185 af 28. april 1971 om nordisk retssamarbejde i Strafferetten nævnes i art. 5, stk. 1, hvoraf fremgår, at de kontraherende parter bør tilstræbe ensartede bestemmelser om forbrydelser og strafferetlige retsfølger.

1.2. Retskilder, metode og systematik

Med udgangspunkt i den retsdogmatiske metode foretages en redegørelse og analyse af gældende ret på området for psykisk vold. Retsdogmatikken er en juridiske videnskab, der beskæftiger sig med at beskrive, fortolke og systematisere gældende ret (de lege lata-betragtninger).² Inden for det retsdogmatiske område forekommer der også retspolitiske betragtninger (de lege ferenda-betragtninger)³. Dette speciale beskæftiger sig hovedsageligt med de lege lata-betragtninger. Specialet tager udgangspunkt i straffelovens § 243 og dens forarbejder i det omfang, forarbejderne supplerer bestemmelsen. Til støtte for fortolkningen vil der løbende blive inddraget afgørelser fra dansk og norsk ret. Herudover vil der med afsæt i den komparative metode⁴ blive inddraget internationale retskilder samt relevant udenlandsk domspraksis. Komparativ metode eller komparativ retssammenligning bruges i det omfang en retsstilling er uklar eller manglende. Ved at sammenligne, beskrive og analysere forskellige landes ret, kan man blive klogere på hvordan nye bestemmelser i ens eget lands ret skal fortolkes og forstås.

2. Formålet med indførelsen af straffelovens § 243

2.1. Straffelovens § 243's tilblivelse

Justitsministeriet fremsatte den 9. januar 2019 et lovforslag, der skulle gøre psykisk vold til en selvstændig paragraf i straffeloven⁵. Lovforslaget blev enstemmigt vedtaget af Folketinget den 26. marts 2019 og trådte i kraft den 1. april 2019. Hermed blev psykisk vold gjort strafbart i Danmark. Formålet med den nye kriminalisering ses i lyset af den sociale og retspolitiske udvikling, der har været i Danmark i de seneste år, stærkt hjulpet på vej af #MeToo-bevægelsen.

2.2. Danmarks internationale forpligtelser

2.2.1. Istanbulkonventionen

Den 11. oktober 2013 ratificerede Danmark Europarådets konvention om forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder, den såkaldte Istanbulkonvention⁶. Formålet med lovforslaget var at gennemføre de lovændringer, som var nødvendige for at Danmark kunne ratificere konventionen til forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder og vold i hjemmet. Ved en vedtagelse af lovforslaget gav Folketinget samtykke i medfør af grundlovens § 19 til, at Danmark kunne ratificere konventionen. Istanbulkonventionen havde som overordnet formål at retsforfølge og udrydde vold mod kvinder og vold i hjemmet. Det er nærliggende at sammenligne artikel 33 i Istanbulkonventionen med straffelovens § 243, da artiklens indhold minder mest om den nuværende danske bestemmelse om psykisk vold. I artikel 33 i Istanbulkonventionen er det anført, at medlemslandene selv skal træffe de lovgivningsmæssige foranstaltninger, der er nødvendige for at sikre, at *det er strafbart med forsæt at forøve alvorlig skade på en persons psykiske integritet ved anvendelse af tvang eller trusler*. Justitsministeriet mente dengang, at den gældende danske lovgivning, i vidt omfang, opfyldte de forpligtelser, der var i artikel 33. Folketingets retsudvalg og

² Peter Blume: "Retssystemet og juridisk metode" (2020) s. 40

³ Ibid.

⁴ Jens Evald: "Juridisk teori, metode og videnskab" (2020) s. 183-184

⁵ Lov nr. 329 af 30-03-2019

⁶ LfV 2013-11-10 nr. 76

Folketingets ligestillingsudvalg⁷ undersøgte, om Danmark levede op til kravene. De påpegede, at bestemmelsen i artikel 33 var begrænset til kun at omfatte "alvorlig" psykisk skade, og da konventionens forklarende rapport, pkt. 180, ikke definerede begrebet nærmere, mente udvalgene, at Danmark levede op til kravene. Begrundelsen lød, at psykisk vold allerede var gjort strafbart i straffelovens §§ 245, stk. 2, og 266.

Efter straffelovens § 245, stk. 2, straffes den, som, uden at der foreligger legemsangreb af særligt rå, brutal eller farlig karakter eller mishandling, tilføjer en anden person skade på legeme eller helbred, med fængsel indtil 6 år.

Efter straffelovens § 266 straffes den, som på en måde, der er egnet til hos nogen at fremkalde alvorlig frygt for eget eller andres liv, helbred eller velfærd, truer med at foretage en strafbar handling, med bøde eller fængsel indtil 2 år.

Sammenligner man Istanbulkonventionens artikel 33 med straffelovens §§ 245, stk. 2 og 266, kan man ikke lade være med at stille sig kritisk over for vurderingen fra Folketingets rets- og ligestillingsudvalg. Selvom konventionen ikke definerer, hvad "alvorlig" skade er, burde det alligevel have været undersøgt, hvad psykisk vold er, og om der er elementer af psykisk vold, der ikke i forvejen eksisterer i straffeloven. Det har efter min mening været alt for let for Justitsministeriet at snige sig udenom en væsentlig samfundsmæssig og retlig problemstilling, blot fordi der ikke stilles krav til materiel ændring af eksisterende lovgivning.

2.3. Baseline Evaluation Report Denmark

2.3.1. GREVIOs anbefalinger til Danmark

I 2017 udkom en rapport fra Grevio⁸, som undersøgte, hvordan Danmark havde implementeret Istanbulkonventionen. Grevio fremkom med flere konkrete anbefalinger til områder, hvor Danmark skulle blive bedre i forhold til at forebygge og bekæmpe vold i hjemmet. Blandt andet opfordrede Grevio Danmark til at lave en selvstændig paragraf i forbindelse med psykisk vold. På baggrund af deres analyse anførte de i rapporten: "A number of criminal law provisions exist in the Criminal Code of Denmark to criminalize the forms of behavior covered by Articles 33 to 40 of the Istanbul Convention. Most are general criminal provisions rather than specific offences. For example, physical abuse in a relationship would fall under the criminal offences of assault (Article 244 of the Danish Criminal Code), serious/aggravated assault (Article 245) and highly aggravated assault (Article 246). There is no specific criminal offence that captures the course of conduct that is typical of domestic violence cases, which is the repeat nature of the violence. Although the Convention does not require parties to introduce specific criminal offences, this may help to capture the nature of some forms of gender-based violence. As a result, criminal justice outcomes might reflect more adequately the punishable nature of the criminal behavior, which, in domestic violence is the individual blow as much as the repeat nature of the violence, interspersed with controlling behavior, coercion and/or sexual violence. Similarly, psychological violence is covered by the general offences of duress and threat (Articles 260 and 266 of the Criminal Code) and by

⁷ Svar på notat fra justitsministeren – REU, Alm. del – bilag 340 og LIU, Alm. del – bilag 77

⁸ GREVIO er en ekspertgruppe under Europarådet, der særligt undersøger vold mod kvinder og vold i hjemmet

the offence of assault (Article 245, paragraph 2), if the psychological violence exerted has caused damage to the health of the victim. While these three offences seem suitable to cover serious forms of psychological violence, for instance death threats and coercion through considerable damage of property, they are too narrow to capture forms of coercion and threats that have the effect of seriously impairing a person's psychological integrity below the level of intensity cited above. Article 266 (threat) requires a threat to commit a criminal offence and thus sets the threshold extremely high. Article 260 (duress) covers coercion using violence, the threat of violence, the threat of considerable damage to property or the threat of deprivation of liberty, or of making false allegations of a criminal or defamatory act or of disclosing private details. This would exclude all threats of a lower intensity, which often form part of the pattern of abuse, especially in domestic violence situations. In the absence of robust data on the number of prosecutions and convictions for psychological violence in abusive relationships, it is difficult to draw conclusions as to how operational these provisions are in holding domestic abusers accountable for psychological violence. The concerns raised by civil society organizations and lawyers during the course of the evaluation procedure suggest their limited use in practice and low levels of awareness and knowledge of psychological violence among the criminal justice sectors. Initial research into murders of women in Denmark indicates that psychological violence and controlling behavior of a male partner was a factor in two-thirds of the cases of women killed by their former or current male partners. This highlights the importance of addressing psychological violence at an early stage.”

Grevio konstaterede altså, at der i straffeloven ikke i forvejen eksisterede bestemmelser, som kunne straffe mindre intensive tilfælde af trusler, som ved gentagelser ville få en grovhed, der burde være kriminaliseret – ikke mindst for at forhindre de mindre intensive trusler i at udvikle til grovere trusler eller til fysisk vold og i yderste tilfælde vold med døden til følge. Derfor anbefalede Grevio Danmark at indføre en selvstændig bestemmelse om psykisk vold i straffeloven.

2.4. Lovforslag om psykisk vold

I 2018 udsendte Justitsministeriet et udkast til et lovforslag om psykisk vold. Udkastet kom til høring de respektive myndigheder og organisationer.⁹ Generelt blev lovforslaget taget godt imod. Med enkelte ændringer undervejs i behandlingerne af lovforslaget, blev det endeligt fremsat i Folketinget den 9. januar 2019¹⁰ og vedtaget ved 3. behandling den 26. marts 2019.¹¹ Hermed fik psykisk vold en selvstændig bestemmelse i straffelovens § 243.

Bestemmelsen lyder således: “Den, som tilhører eller er nært knyttet til en andens husstand eller tidligere har haft en sådan tilknytning til husstanden, og som gentagne gange over en periode udsætter den anden for groft nedværdigende, forulempende eller krænkende adfærd, der er egnet til utilbørligt at styre den anden, straffes for psykisk vold med bøde eller fængsel indtil 3 år.” Den 9. marts 2021 blev der ved et lovforslag om ændring af straffelovens § 243¹² vedtaget at

⁹ Se kommenteret oversigt over

høringssvar: <https://www.ft.dk/samling/20181/lovforslag/L139/bilag/1/1997984/index.htm>

¹⁰ LFF 2019-01-09 nr. 139

¹¹ LFV 2019-03-26 nr. 139

¹² LFV 2021-09-03 nr. 126

indsætte ordene: "herunder ved udøvelse af negativ social kontrol". Dermed fik bestemmelsen sin nuværende ordlyd. Med lovforslaget ønskede regeringen at tage en række initiativer mod negativ social kontrol. Ved at præcisere ordlyden blev det klart signaleret, at negativ social kontrol er kerneområdet for bestemmelsen, og at negativ social kontrol gennem b.la. ægteskabs- og skilsmissekontrakter kan være psykisk vold.

Tilbage i 2018 anførte Justitsministeriet i forarbejderne til lovforslaget¹³ at: "Det kan have store konsekvenser for den personlige frihed og en persons psykiske velbefindende at blive udsat for psykisk vold. De negative konsekvenser af psykisk vold kan – især i nære relationer – være langvarige eller endog livsvarige, da den psykiske vold nedbryder ofrenes psykiske integritet. Det er derfor afgørende at værne om ofrene og deres retsfølelse, så de får den beskyttelse, forståelse og anerkendelse fra samfundet, som de fortjener. På den baggrund er der efter Justitsministeriets opfattelse behov for at indføre en selvstændig bestemmelse om psykisk vold i straffeloven. På den måde afspejles det, at psykisk vold kan være lige så alvorligt og skadeligt som fysisk vold, og at udøvelse af psykisk vold er lige så strafværdigt, som udøvelse af vold i øvrigt. Lovforslaget har således til formål at kriminalisere psykisk vold i nære relationer.¹⁴ Herudover beskytter de eksisterende strafbestemmelser efter Justitsministeriets opfattelse ikke i tilstrækkeligt omfang mod krænkelser af den psykiske integritet. Det skyldes, at en række handlinger, der kan karakteriseres som psykisk vold, ikke er omfattet af de gældende strafbestemmelser. Der kan være tale om krænkelser, som ikke er så alvorlige, at de i sig selv opfylder gerningsindholdet for f.eks. strafbare trusler efter § 266 eller ulovlig tvang efter § 260, men som kan virke tilsvarende eller mere krænkende for en forurettet, der flere gange over en periode udsættes for en sådan adfærd. Der kan desuden være tale om krænkelser af den psykiske integritet, hvor betingelserne for at straffe for grov vold efter straffelovens § 245, stk. 2, ikke er opfyldt, fordi en skade ikke kan påvises. Der kan desuden være tale om krænkelser af en type, der ikke omfattes af nogen gældende bestemmelse. Der vil herudover sjældent i familierelationer være truffet foranstaltninger efter lov om tilhold, opholdsforbud og bortvisning, der har til formål at beskytte et offer for krænkelser. Samtidig afspejler den eksisterende retstilstand ikke alvoren af psykisk vold."¹⁵

2.5. Begrebet "psykisk vold"

Straffelovens § 243's ordlyd giver ikke en klar definition af, hvad psykisk vold er. Selv Justitsministeriet har, i forarbejderne, udtalt, at det ikke er hensigten med bestemmelsen at fastsætte en almen gældende definition af begrebet "psykisk vold" men at den foreslåede bestemmelse har til formål at omfatte gentagne krænkelser i nære relationer over en periode, som tilsammen har en vis intensitet.

Begrebet er forsøgt defineret i forarbejderne, hvor Justitsministeriet påpeger at psykisk vold er et indarbejdet begreb især på det sociale område, som ikke er ensartet defineret, men som bruges til at betegne et gentaget eller kontinuerligt mønster af handlinger eller undladelser (eller begge dele), der har til formål at kontrollere eller dominere en anden, så denne underordner sig eller

¹³ FT 2018-19, Tillæg A, L 139, s. 3

¹⁴ FT 2018-19, Tillæg A, L 139, s. 3

¹⁵ Ibid., s. 5

nedbrydes. Der kan være tale om meget forskelligartede handlinger eller udeladelser. Alle kan de rumme forskellige typer af fysiske eller psykiske krænkelser.

2.5.1. Norsk ret

I Norge straffes vedvarende og gentagne krænkelser af et offer i hjemmet, jf. den norske straffelovs § 282 om mishandling i nære relationer. For så vidt angår selve definitionen af psykisk vold, findes der i Norge ikke en lovfæstet eller på anden vis udbredt national definition. Det anerkendes af lovgiver, at der findes en krænkelser, som kan betegnes som "psykisk vold", men det er henlagt til domstolene at fortolke, hvad dette begreb dækker over.

I forskningsrapporten PHS Forskning 2017: 1. Mishandlingsbestemmelsen; En evaluering av loven mot mishandling i nære relasjoner jf. Strfl. § 219 (§ 282/283)¹⁶ nævnes den forskningsbaserede forståelse af psykisk vold, som indeholder angreb mod integritet og selvfølelse, tilbageholdelse af følelsesmæssig støtte, trusler (både eksplicitte og implicitte) samt kontrol og frihedsbegrænsning.¹⁷

2.5.2. Delkonklusion

Det kan konkluderes, at der hverken i dansk eller norsk ret er særlig en entydig eller klar definition af hvad begrebet psykisk vold er. Området er bredt og fælles for den danske og norske bestemmelse er, at den strafbare adfærd skal være af en vis grovhed og varighed, som skal danne et slags mønster eller et regime.

Begrebet er ikke let at gøre sig klog på, men et socialt fænomen kan vel næppe forklares med et juridisk begreb. Når begrebet ikke entydig lader sig definere er der nok en grund. Der er naturligvis behov for at undersøge bestemmelsen og dens forarbejder nærmere for at forstå hvad begrebet dækker over.

3. Straffelovens § 243's gerningsindhold

I det nærværende afsnit vil jeg undersøge de enkelte gerningsmomenter i straffelovens § 243. Da bestemmelserne om "psykisk vold"¹⁸ og "psykisk mishandling"¹⁹ er overvejende ens, vil jeg benytte norsk ret og retspraksis, som komparativ metode til forståelse af den danske bestemmelse.

Straffelovens § 243 lyder således:

Den, som tilhører eller er nært knyttet til en andens husstand eller tidligere har haft en sådan tilknytning til husstanden, og som gentagne gange over en periode udsætter den anden for

¹⁶ Psykisk vold har i Norge været strafbar siden 1902, i 2006 blev der fortaget en gennemgribende ændring af den daværende bestemmelse paragraf 219 om mishandling i nære relationer. Ved en lovændring i 2010 blev § 219 ændret til de nugældende §§ 282 og 283 om henholdsvis mishandling og grov mishandling i nære relationer. Denne ændring indebar ikke nogen realitetsændringer af bestemmelsens indhold, hvorfor forarbejder, forskningsrapporter mv., som omhandler § 219, fortsat er relevante.

¹⁷ Aas og Andersen, side 131

¹⁸ Straffelovens § 243

¹⁹ Den norske straffelov § 282

groft nedværdigende, forulepende eller krænkende adfærd, der er egnet til utilbørligt at styre den anden, straffes for psykisk vold med bøde eller fængsel indtil 3 år.

Ifølge reglen er der således fire betingelser, der skal være opfyldt.

1. *Gerningspersonen skal tilhøre eller være nært knyttet til den andens husstand eller have haft en sådan tilknytning til husstanden.*
2. *Der skal være udvist groft nedværdigende, forulepende og krænkende adfærd.*
3. *Adfærden skal være egnet til utilbørligt at styre den anden, herunder ved udøvelse af negativ social kontrol.*
4. *Adfærden skal været udøvet gentagende gange over en periode.*

Bestemmelsen i straffelovens § 243 stiller således krav om, at der foreligger en vis forbindelse mellem den psykiske vold og gerningsmandens tilknytning til husstanden, hvilket ofte gør, at gerningsmanden har et nært forhold til forurettede. Hvad angår den psykiske vold, skal den have en vis intensitet og/eller grovhed, hvad enten den er begået over en længere periode eller en kortere periode, men med hyppige tilfælde. Adfærden skal være egnet til utilbørligt at styre forurettede, hvorfor almindelige og acceptable relationer, i parforhold eller familieforhold, vil falde uden for bestemmelsen. Ud fra bestemmelsens ordlyd kan det konstateres, at der skal være tale om mere end et enkelt tilfælde af grov adfærd, før bestemmelsen finder anvendelse, jf. "[...] gentagende gange over en periode [...] egnet til utilbørligt at styre den anden [...]".²⁰

3.1. Den norske bestemmelse i lov om straff § 282

Den norske bestemmelse i lov om straf § 282 om "mishandling i nære relasjoner" lyder således:

"Med fengsel inntil 6 år straffes den som ved trusler, tvang, frihedsberøvelse, vold eller andre krenkelser, alvorlig eller gjentatt mishandler

a) sin nåværende eller tidligere ektefelle eller samboer,

b) sin eller nåværende eller tidligere ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje,

c) sin slektning i rett oppstigende linje,

d) noen i sin husstand, eller

e) noen i sin omsorg."

Ifølge den norske bestemmelse skal følgende betingelser være opfyldt:

1. *Gerningsmanden skal have fremsat trusler, udøvet tvang, frihedsberøvelse, vold eller andre krænkelser*
2. *Adfærden skal have været alvorlig eller foretaget gentagende gange*
3. *Gerningsmanden skal have udøvet adfærden over for:*
 - a. *En nuværende eller tidligere ægtefælle eller samboer*
 - b. *En nuværende eller tidligere ægtefælles eller samboers slægtninge i nedadgående linje*
 - c. *Egne slægtninge i opadgående linje*

²⁰ Straffelovens § 243

d. *Eller en, som er i gerningsmandens husstand eller omsorg*

Formuleringen "andre krænkelser" dækker bl.a. over de psykiske krænkelser, som opstår i forbindelse med mishandling, og som ikke allerede er strafbare.²¹ Begrebet "andre krænkelser" er hverken defineret i loven eller dens forarbejder.

Ligesom i den danske bestemmelse fremgår det også af ordlyden i den norske bestemmelse, at der skal være tale om mere end blot et enkelt tilfælde, jf. "[...] *alvorlig eller gjentatt mishandler [...]*".²² Det anføres også i bemærkningerne til den norske bestemmelse, at der skal være tale om et handlingsmønster.²³

3.2. Psykisk vold som et mønster

Ifølge bestemmelsen i straffelovens § 245 skal den psykiske vold begås "gentagne gange over en periode".²⁴ Det samme er tilfældet i den norske straffelov § 282.²⁵ Ifølge bemærkningerne til den danske bestemmelse skal der være tale om en adfærd, der gentages og i almindelighed opfattes som et mønster.²⁶ Tilsvarende bemærkninger er der til den norske bestemmelse.²⁷

Kravet om, at krænkelserne skal udgøre et mønster, er også nævnt i bl.a. den norske landsretsdom LB2017-131328. Landsretsdommen illustrerer på en god måde, hvordan domstolene skal vurdere, om der foreligger et "mønster" eller ej:

"Overtrædelsen af straffeloven § 282 beror på en samlet vurdering. De sentrale elementene er hvor lenge krenkelserne har funnet sted, karakteren og hyppigheden av krenkelserne, skadepotensialet og de konkrete skadevirkningerne. Karakteren av voldshandlingerne er i seg selv ikke avgjørende ved straffvurderingen. Det sentrale er i hvilken grad disse danner et mønster som resulterer i, at den som rammes må leve under et "regime" preget av kontinuerlig utrygghet og frykt for vold".

Der er i den norske højesteretsdom i Rt. 2010.129 præciseret, at for at der kan foreligge et mønster, skal gerningsmandens *gentagende handlinger* have resulteret i, at forurettede lever i en frygt og utryghed for, at handlingerne gentager sig.

"Det sentrale er i hvilken grad (krenkelserne) danner et mønster som resulterer i, at den som rammes må leve under et regime preget av kontinuerlig utrygghet og frykt for vold".

En kontrast til de ovennævnte bemærkninger findes i byretsdommen AM2020.01.08B fra retten i Nykøbing Falster, hvor den tiltalte gentagne gange havde indfundet sig på forurettedes bopæl, hvor han havde stjålet fra hende. Han havde overvåget hendes færden og flere gange udtalt:

²¹ Ot. Prp. nr. 113 (2004-2005) s. 45

²² Norsk straffelov § 282

²³ Ot. Prp. nr. 113 (2004-2005), s. 46.

²⁴ Straffelovens § 243

²⁵ Norsk straffelov § 282

²⁶ FT 2018-19, tillæg A, L 139, pkt. bemærkninger til § 1, nr. 2, s. 10

²⁷ Ot. Prp. nr. 113 (2004-2005) s. 40-41

"Husk nu, jeg har siddet inde for drab" eller lignende, hvilket anklagemyndigheden mente, var anledning til at skabe alvorlig frygt for forurettedes liv, helbred og velfærd og var egnet til at manipulere hende og skade hendes selvfølelse, og derfor genoptog hun flere gange forholdet til tiltalte på grund af denne frygt. Retten fandt dog ikke på baggrund af bevisførelsen, at tiltaltes adfærd havde haft en sådan *intensitet*, at den kunne karakteriseres som et mønster, der har medført, at forurettede har været underlagt tiltaltes "regime". Tiltalte blev således frifundet. Det er dermed ikke alle tilfælde af frygt, der er med til at skabe det nødvendige "mønster" og "regime".

Det kan på baggrund af det ovenstående konkluderes, at der, for at der er tale om psykisk vold, skal være et mønster af krænkelse, og dette mønster skal være med til at skabe frygt og utryghed. Det kan med eksemplet fra sagen i Nykøbing Falster²⁸ udledes, at bevisbyrden for, om der foreligger et mønster, er særdeles vigtig. Det er ikke nok, at en gerningsmand flere gange indfinder sig på forurettedes bopæl og truer hende med at have siddet inde for drab, hvis der ikke foreligger en form for intensitet. Hvordan denne *intensitet* skal forstås, nævner retten ikke noget om, men det kan være, at der skal være tale om en vis hyppighed af episoderne. Det er ikke til at vide, om der skal være tale om grovere trusler end dem, der er anført i sagen, selvom jeg vil mene, at udtrykket *"husk nu, jeg har siddet inde for drab"* er en grov trussel, da det jo er en trussel på livet.

For at bidrage til en klarere forståelse af betingelserne for et "mønster" er det nødvendigt at undersøge de enkelte gerningsmomenter i straffebestemmelsen i § 243. Her kan der udledes tre elementer, der er med i vurderingen, 1) krænkelse skal være sket gentagne gange over en periode, 2) handlingerne skal være groft nedværdigende, forulempende eller udgøre krænkende adfærd og 3) handlingerne skal have styret forurettede utilbørligt.

3.2.1. Krænkelserne skal være "gentagende over en vis periode"

Den første betingelse, der indgår i vurderingen af, om der foreligger det nødvendige "mønster", er ifølge forarbejderne,²⁹ om gerningsmandens krænkelse har været *"gentagende og over en vis periode"*.

Forurettede skal være udsat for mindst to krænkelse, hvilket kan udledes af ordlyden *"gentagende krænkelse"*.³⁰ Antallet af krænkelse er herefter afhængigt af en konkret vurdering af deres grovhed. Det anføres desuden i forarbejderne,³¹ at det vil være tilstrækkeligt med kun få tilfælde ved de mere alvorlige krænkelse.³²

Kravet om gentagen adfærd indebærer ikke, at adfærden består af samme type krænkelse. Der kan være tale om meget forskelligartede handlinger eller undladelse, som kan rumme forskellige

²⁸ AM2020.01.08B

²⁹ FT 2018-19, tillæg A, L 139, pkt. bemærkninger til § 1, nr. 2, s. 10

³⁰ Straffelovens § 243

³¹ FT 2018-19, tillæg A, L 139, pkt. bemærkninger til § 1, nr. 2, s. 10

³² Ibid.

typer af krænkelser af den andens legeme eller helbred, herunder vedkommendes mentale tilstand. Den pågældende adfærd skal være foregået over en vis periode.³³

Tidsafstanden mellem krænkelserne kan afgøre, om der foreligger en vis intensitet. I forarbejderne anføres der imidlertid ikke noget om en bestemt tidsafstand. Der nævnes blot, at hvis episoderne er meget hyppige eller intensive, vil selv en meget kort periode medføre, at bestemmelsen finder anvendelse.³⁴ Det må dog antages, at hvis tidsafstanden er meget stor, må krænkelserne anses for isolerede og dermed i stedet være omfattet af de almindelige strafferetlige regler. Når det drejer sig om psykisk vold, begået mod børn og unge, lægges der vægt på, om krænkelserne er egnede til at skade barnets eller den unges udvikling eller selvopfattelse – hvis dette er tilfældet – er selv en meget kort periode omfattet.³⁵

I de norske forarbejder, er der heller ikke opstillet vilkår om den tidsmæssige afstand mellem krænkelserne: *”Der ikke stilles opp noe vilkår om hvor nært i tid de ulike krenkelsene må være for at de skal regnes som gjentatte”*.³⁶ Derimod er det nævnt, at der skal lægges vægt på grovheden af krænkelserne, og om de er med til at skabe utryghed og frygt: *”Krenkelsen må ha skjedd ”grovt eller gjentatt”. Ved avgjørelsen av om krenkelsen er grov, skal det foruten handlingens objektive grovhet legges vekt på om den var egnet til å skape frykt for nye krenkelser”*.³⁷

Derfor kan det kun udledes, at det afgørende i vurderingen af, om der foreligger et mønster, bliver, om grovheden, objektivt set, eller gentagelserne af krænkelserne er i stand til at skabe frygt for nye krænkelser. Den objektive vurdering af grovheden bliver derfor vigtig samt antallet af gentagelser, og hvornår disse således er i stand til at skabe frygt og utryghed. Den røde tråd må således udledes i retspraksis. Det kan dog udledes på baggrund af bemærkningerne til den norske bestemmelse,³⁸ at mindre grove krænkelser må have en vis hyppighed, mens grovere krænkelser kun behøver en mindre grad af hyppighed.

I den norske højesteretsdom i Rt.2013.897 anføres det, at: *”Bestemmelsen rammer ikke enhver kritikkverdig atferd, heller ikke den gjentakende. Ordlyden ”mishandling” viser at § 282 bare omfatter de mer kvalifiserte forhold”*. Sagen angik en søns krænkelser af sin mors psykiske integritet, men hvor krænkelserne ikke i sig selv var strafbare. Det må derved udledes, at de tilfælde, hvor mønstret består af enkeltstående krænkelser, der ikke i sig selv er strafbare, skal der være tale om grovere krænkelser af en vis hyppighed, før de kan være med til at skabe frygt og utryghed.

I tilfælde af krænkelser med længere tids afstand, som derfor falder uden for bestemmelsen, kan det være nærliggende at se på andre bestemmelser i straffeloven. Her kan der f.eks. ved færre tilfælde med længere tids mellemrum straffes for fysisk vold efter §§ 244 eller 245 eller trusler

³³ Ibid.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ot. Prp. nr. 113 (2004-2005), s. 45

³⁷ Ot. Prp. nr. 113 (2004-2005), s. 46

³⁸ Ot. Prp. nr. 113 (2004-2005), s. 45-46

efter § 266, hvis de på grund af grovheden er egnet til at skabe frygt hos offeret. I tilfælde af vold kan enkeltstående tilfælde straffes.³⁹

De pågældende krænkelser skal desuden være foregået over en vis periode. Hvor lang denne periode skal være, afhænger af en konkret vurdering.⁴⁰ Heri indgår bl.a. intensiteten og den potentielle skadevirkning af adfærden. Er der tale om meget hyppige eller intensive episoder, vil selv en meget kort periode kunne medføre, at den foreslåede bestemmelse finder anvendelse.⁴¹

Nedenfor er der fremhævet et uddrag fra en afgørelse om påtaleopgivelse hos anklagemyndigheden ved Københavns Politi, den 13. februar 2020.⁴² Afgørelsen illustrerer bl.a., hvordan enkeltstående krænkelser, grovheden og hyppigheden af disse vurderes i sammenhæng med længden af perioden: *”Du har anmeldt psykisk vold i perioden fra den 1. april 2019 og frem til din anmeldelse den 15. oktober. Psykisk vold blev gjort ulovlig den 1. april 2019. X har været varetægtsfængslet i perioden fra 6. maj 2019 til 18. juli 2019 og 21. august 2019 til 13. januar 2020. X har således været ude af fængslet i to måneder i perioden fra 1. april 2019 og frem til anmeldelsen den 15. oktober 2019. Det fremgår af forarbejderne til straffelovens § 243, at den psykiske vold skal være foregået over en længere periode, før der kan straffes efter straffelovens § 243. Det er anklagemyndighedens opfattelse, at en periode på to måneder ikke er tilstrækkeligt til, at der kan straffes for psykisk vold. Det er ligeledes anklagemyndighedens opfattelse, at breve til dig ikke er tilstrækkelige til, at der er tale om psykisk vold i perioden, hvor han har været fængslet. Derudover er der tale om påstand mod påstand, hvor der ikke er vidner til episoderne eller øvrige objektive beviser, som underbygger din forklaring frem for X’s forklaring. Vi er på den baggrund fundet frem til, at der ikke er tilstrækkelige beviser til, at det ved en domstol vil kunne bevises, at X er skyldig i psykisk vold.”*

Det kan, på baggrund af det ovenfor undersøgte, konkluderes, at der ved vurderingen af, om der foreligger *”gentagne krænkelser over en periode”* skal lægges vægt på 1) antallet af krænkelser, 2) krænkelsernes grovhed, 3) krænkelsernes hyppighed 4) samt varigheden af perioden. De enkelte momenter skal vurderes i sammenhæng med hinanden, da mindre grove tilfælde må have en vis hyppighed for at opfylde bestemmelsen.

³⁹ U.2013.63.V, hvor tiltalte havde slået A i ansigtet med knyttet hånd, men slaget havde kun ”snittet” det tilsigtede offer, der havde dukket sig, så i stedet B blev ramt i ansigtet af knytnæveslaget og slået omkuld med bl.a. blå mærker, hævelser i tindingeregionen og tandskade til følge. Tiltalte blev dømt efter straffelovens § 244 for (fuldbyrdet) vold mod B og efter straffelovens § 21 for forsøg på vold efter straffelovens § 244 mod A.

⁴⁰ FT 2018-19, tillæg A, L 139, pkt. bemærkninger til § 1, nr. 2, s. 10 og Ot. Prp. nr. 113 (2004-2005), s. 41 og s. 46.

⁴¹ FT 2018-19, tillæg A, L 139, pkt. bemærkninger til § 1, nr. 2, s. 10

⁴² Danner: *”To år med strafbar psykisk vold”* (Afgørelse om påtaleopgivelse af 13. februar 2020, anklagemyndigheden ved Københavns Politi, modtaget ved aktindsigt)

3.2.2. Handlingerne skal være ”groft nedværdigende, forulempende eller krænkende”

Den anden betingelse, som skal vurderes i forhold til, om der foreligger det nødvendige ”mønster”, er, om gerningsmandens adfærd kan betegnes som ”*groft nedværdigende, forulempende eller krænkende*”.

Det anføres i bemærkningerne til bestemmelsen, at vurderingen skal ske ud fra en objektiv målestok.⁴³ Det er ikke et krav, at forurettede har oplevet adfærden som groft nedværdigende, forulempende eller krænkende, blot at den er egnet til at være det. Det vil sige, at det ingen betydning har for rettens vurdering, om forurettede har været modstandsdygtig over for den psykiske vold. En sådan objektiv vurdering kendes også fra f.eks. sager om trusler efter straffelovens § 266, hvor der alene fokuseres på, om der, objektivt set, er tale om en trussel, og ikke på, om forurettede har følt sig truet eller ej. Det kan være vanskeligt i praksis at vurdere de enkelte handlinger hver for sig, da de ikke klart lader sig afgrænse over for hinanden. Nogle handlinger kan altså både udgøre en nedværdigende, forulempende og krænkende adfærd og skal derfor vurderes i sammenhæng med hinanden.

Det anføres i bemærkningerne,⁴⁴ at der med *nedværdigende handlinger* sigtes til en adfærd, der er egnet til at ydmyge eller nedgøre offeret. Der kan f.eks. være tale om, at gerningsmanden åbenlyst behandler den forurettede dårligere end andre, at den forurettede berøves muligheden for at få indflydelse på egne forhold, eller at den forurettede tvinges til at gøre eller tåle noget, som den forurettede ikke bryder sig om eller opfatter som uværdigt. Det er ikke i den forbindelse et krav, at andre end gerningsmanden er vidne til ydmygelsen.⁴⁵

Forulempende handlinger sigter primært til gerningsmandens chikanerende eller generende adfærd.⁴⁶ Der kan f.eks. være tale om, at gerningsmanden kontakter forurettedes arbejdsplads, familie, venner mv. for at sprede falske rygter om forurettede, at der gives fejlagtig information til offentlige myndigheder, herunder indgives falske anmeldelser til politiet, at der sendes private billeder af forurettede (uanset om disse udgør en overtrædelse af straffelovens § 264 d) til andre, at der bestilles et stort antal varer til levering hos forurettede, eller at der ofte sendes beskeder til forurettede om, at man har kendskab til, hvor den pågældende befinder sig. Det bemærkes, at gerningsmanden vil kunne få andre til at foretage de nævnte handlinger for sig.⁴⁷

Krænkende adfærd er et bredt begreb, som f.eks. omfatter en adfærd, der er egnet til at skade forurettedes ære eller selvfølelse, eller som i øvrigt negativt kan påvirke den forurettedes psykiske integritet.⁴⁸ Det vil typisk være et element i den krænkende behandling, at forurettede oplever at få sine grænser overskredet, herunder f.eks. seksuelt eller gennem overvågning. Krænkende adfærd kan også foreligge, hvis en person overværer handlinger over for sine nærmeste, der

⁴³ FT 2018-19, tillæg A, L 139, pkt. bemærkninger til § 1, nr. 2, s. 10

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid., s. 10-11

⁴⁶ Ibid., s. 10

⁴⁷ FT 2018-19, tillæg A, L 139, pkt. bemærkninger til § 1, nr. 2., s. 10-11

⁴⁸ Ibid.

opleves som ubehagelige eller chokerende, f.eks. hvor et barn overværer vold, psykisk vold eller andre overgreb over for barnets forældre eller søskende. Krænkende adfærd omfatter også manipulerende adfærd, som f.eks. påvirkning af forurettedes tanker, holdninger og adfærd ved udspekulerede, vildledende, agiterende eller forførende handlinger. Den forurettede vil f.eks. kunne opleve, at gerningsmanden fordrejer en situation, sådan at gerningsmandens krænkende adfærd opleves af den forurettede som selvforskyldt. Manipulation vil også kunne foreligge ved urimelig kritik, hentydninger eller anklager, som har til formål at få forurettede til at underkaste sig gerningsmanden. Den omfattede adfærd kan bestå af handlinger eller undladelser (eller begge dele).⁴⁹

Bemærkningerne til straffelovens § 243 indeholder adskillige eksempler på *groft nedværdigende, forulempende eller krænkende* adfærd, som alle karakteriserer psykisk vold, men hvor handlingerne skal vurderes i de konkrete tilfælde. Ikke alle tilfælde vil være psykisk vold, men samtidig er opremsningen i bemærkningerne heller ikke udtømmende. Det karakteristiske ved handlingerne er dog, at de er med til at krænke offerets psykiske integritet, men rammer altså ikke legemet fysisk.⁵⁰

Som eksempler på adfærd, der, afhængigt af de nærmere omstændigheder, kan betragtes som nedværdigende, forulempende og krænkende, kan nævnes det at isolere en person fra den pågældendes familie eller netværk, at monitorere eller overvåge en person uden samtykke, f.eks. via digitale tjenester eller gps-udstyr, at tage kontrol over en persons dagligdag ved at beslutte, hvornår personen må sove, indgå i sociale sammenhænge med andre, hvilke personer vedkommende må omgås, hvilket tøj personen må iføre sig osv., at ignorere en person, at holde en person i uvished om afgørende beslutninger, f.eks. rejser til udlandet, at indskrænke en persons bevægelsesfrihed, at nægte en samlever eller ægtefælle at søge arbejde, at fratage en persons adgang til støtte, at omtale en person, som om vedkommende ikke er noget værd, at indføre et regelsæt, der udstiller eller ydmyger personen, at isolere en person fra sit barn eller dennes nærmeste, at tage kontrol over en persons økonomi, at true en person eller den pågældendes børn eller nærmeste (truslerne behøver ikke nødvendigvis være omfattet af straffelovens § 266), at udsætte en persons børn eller nærmeste for krænkelser eller vold for at skade personen, at fastholde en person i et ægteskab med henvisning til forestillinger om ærbarhed og/eller familiens generelle status eller udsætte forurettede for anden negativ social kontrol, at formå andre personer til at lægge pres på forurettede til at træffe bestemte livsbeslutninger, som f.eks. uddannelse eller ægtefællevalg, at isolere en person fra adgangen til f.eks. sundhedsvæsenet, uddannelse og arbejdsmarkedet, at tvinge en person til at gennemføre eller afslutte en graviditet, at afpresse en person, at ødelægge eller true med at ødelægge en persons ejendele eller at udbrede ondsindet sladder, rygter eller intime oplysninger om forurettede.⁵¹

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ FT 2018-19, tillæg A, L 139, pkt. bemærkninger til § 1, s. 10-11

Specifikt i forhold til børn kan også nævnes adfærd, der udsætter barnet for konstant devaluering, eller som nedbryder barnets selvværd.⁵² Der kan f.eks. være tale om, at barnet ignoreres og nægtes omsorg, eller at barnet tages som gidsel i konflikter mellem dets forældre. Der kan også være tale om kommentarer om barnets krop, vægt eller madindtag. Det bemærkes, at de nævnte eksempler ikke er udtømmende, samt at det i forhold til flere af de nævnte handlinger afhænger af de foreliggende omstændigheder, forurettedes alder og modenhed, hvis det er et barn, og parternes relation i øvrigt, om der er tale om nedværdigende, forulempende eller krænkende adfærd.⁵³

3.3.3. Adfærden skal være "egnet til utilbørligt at styre den anden"

Den tredje betingelse, som skal vurderes i forhold til "mønstret", er, om gerningsmandens adfærd har været *"egnet til utilbørligt at styre forurettede"*. Ordet "styre" tilsigter en kontrollerende adfærd, der hindrer den forurettede i at udfolde sig frit pga. frygten for nye gentagelser. Adfærden har således i almindelighed til formål at give gerningsmanden en magtposition i forhold til forurettede eller at styrke eller opretholde en allerede opnået, magtposition. Der kan f.eks. være tale om dominerende eller kontrollerende adfærd, der kan medføre, at forurettede får frataget fornemmelsen af at bestemme over sig selv og sit eget liv, at forurettedes selvværd nedbrydes, at forurettede isoleres eller gøres afhængig af gerningsmanden. Adfærden skal således samlet set være egnet til at påvirke forurettede til at gøre eller tåle noget, som ikke er udtryk for forurettedes frie vilje. Det er en objektiv vurdering, om adfærden er egnet til at styre forurettede. Det er således ikke afgørende for anvendelsen af bestemmelsen, at forurettede rent faktisk er blevet styret. Strafbarheden afhænger desuden ikke af, om styringen har påført den forurettede psykiske skader eller lignende. Den styrende adfærd skal desuden være "utilbørlig", hvilket omfatter styrende adfærd, som ikke er en naturlig del af parternes relation.

Styring kan i visse tilfælde være nødvendig og helt naturlig, f.eks. i særlige relationer mellem voksen og barn (forudsat, at der tages nødvendig højde for barnets alder og modenhed) eller i relationen mellem plejkrævende ældre eller handicappede og den person, som plejer eller passer den ældre eller handicappede.

Det må dog antages, at meget grove krænkelser kun sjældent vil kunne opfattes som en naturlig del af parternes relation. Dette indebærer, at forældres opdragelse af børn som udgangspunkt ikke er omfattet af bestemmelsen, men at forældres adfærd over for deres børn kan antage en karakter eller grovhed, der omfattes af bestemmelsen, herunder f.eks. hvis barnet udsættes for hyppige og længerevarende stuearrest.⁵⁴ Herudover kan man forestille sig, at der i et parforhold kan opstå konflikter, som falder uden for bestemmelsen. F.eks. vil en konflikt, i forbindelse med et samlivsophør eller skilsmisse ikke have karakter af psykisk vold. Ligeledes vil det heller ikke være tilfældet, hvis der er tale om et turbulent forhold, men hvor parternes indbyrdes forhold ellers er ligeværdigt og jævnbyrdigt. Der skal således være et magtskel mellem parterne. Justitsministeren udtaler bl.a. også, at reglen ikke kriminaliserer "dysfunktionelle parrelationer", men kun alvorlige

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid., s. 11-12

krænkelser⁵⁵. Hertil kommer kravet om, at gerningsmanden på utilbørlig vis skal styre forurettede mod dennes frie vilje. Dette må formentlig også betyde, at gerningsmanden og forurettede ikke er ligeværdige eller jævnbyrdige i deres parforhold. Gerningsmanden må have opbygget en overlegen magtposition, som udnyttes til at styre forurettede.

Kravet om, at gerningsmanden skal have en overlegen magtposition, nævnes også i en Højesteretsdom fra Norge, jf. HR- 2013-01302. Der var i sagen tale om et ægteskab, som var præget af psykisk og fysisk vold. Højesteret påpegede, at parterne ikke var ligeværdige i deres forhold, og belyste denne magtposition bl.a. ved at henvise til Landsrettens bemærkninger: *”Som følge av tiltaltes og fornærmedes karaktertrekk kunne saksforholdet i utgangspunktet fremstå som et resultat av et forferdelig ekteskap som skyldtes to likeverdige parter som ikke skulle ha giftet seg med hverandre. Men bevisførelsen har vist at tiltalte med vitende og vilje har skapt et regime preget av utrygghet og stadig frykt for vold; både psykisk og fysisk, selv om der altså ikke er ført bevis for konkrete fysiske overgrep”*.

I sagen påpegede Højesteret, i forbindelse med de verbale krænkelser, vigtigheden af at undersøge forurettedes rolle i forhold til gerningsmanden for at sikre, at der ikke er tale om verbale konfrontationer mellem ligeværdige parter.

I forhold til vurderingen af magtpositionen kan det også undersøges, om der er et afhængighedsforhold mellem gerningsmanden og den forurettede. I de norske bemærkninger til straffelovens § 282⁵⁶ anføres det, at det centrale i vurderingen af, om der foreligger et strafbart forhold, ikke blot er grovheden og varigheden af krænkelserne, der skal vurderes, men også den psykologiske binding mellem gerningsmand og offer. Jo mere afhængig, forurettede er af gerningsmanden, desto mere indgribende er krænkelserne. Herudover er det også relevant at undersøge, om krænkelserne har fundet sted i eller uden for hjemmet. Krænkelser i hjemmet vil alt andet lige anses for at være ekstra indgribende, fordi forurettede ikke er i stand til at slippe væk fra krænkelserne. Krænkelser i hjemmet vil også være lettere for gerningsmanden at udføre, hvorefter der måske lægges ekstra styrke i, fordi der ikke er nogen til at gribe ind.

I dansk ret skal vurderingen ske ud fra en objektiv målestok. Således er det ikke afgørende, om forurettede, i det konkrete tilfælde, rent faktisk er blevet styret. Adfærden skal blot, objektivt set, være egnet til at kunne styre den anden. Det kan dog være en udfordring kun at benytte en objektiv bevisførelse, da forurettede kan have svært ved at udtale sig om den psykiske vold, fordi offeret er et barn, udviklingshæmmet, fra udlandet eller ikke kan huske, hvad der er sket, eller måske ikke ser sig selv som et offer. I praksis kan det være nødvendigt at benytte en mere subjektiv bevisvurdering. Bl.a. vil det være væsentligt, i det konkrete tilfælde, at få belyst det subjektive forhold mellem gerningsmand og offer. På den måde belyses de forhold, der har været med til at kunne styre den forurettede. Herudover vil subjektive forhold såsom, hvordan forurettede har indrettet sin hverdag, om vedkommende skal ”gå på glasskår”, om vedkommende har opbygget et kronisk beredskab for at lukke af for den psykiske vold, eller hvis der er brudt

⁵⁵ Justitsministerens svar på Folketingets Retsudvalgs spørgsmål, nr. 12 af 19. februar 2019 og svar på Mads Fugledes (V) spørgsmål, nr. 12 af 7. februar 2019, om professor Lasse Lund Madsens kronik i Politikken: *”Det er en dårlig idé at gøre dysfunktionelle parrelationer til en politisag. Så er #meeto kulturen gået for vidt”* om kritik af lovforslaget.

⁵⁶ Ot. Prp. nr. 113 (2004-2005), s. 32

kontakt med familie og venner, eller er der sagt op på arbejdet. Det er ikke anført i forarbejderne, at der skal anlægges en sådan subjektiv vurdering, men indirekte følger det nok af forarbejderne, da det anføres, at der skal tages højde for afhængighedsforholdet mellem gerningsmand og forurettede, specielt når det kommer til børn og unge.

3.3.4. " Herunder ved negativ social kontrol"

Den 15. marts 2021 trådte lov om ændring af straffeloven i kraft. Ønsket var at styrke indsatsen mod negativ social kontrol. Negativ social kontrol var allerede omfattet af straffelovens § 243, men ved at lade ordene indgå direkte i lovteksten sendtes et klart signal til ofre og gerningsmænd om, at negativ social kontrol er strafbart efter bestemmelsen.

I forarbejderne anførtes det at ægteskabs og/eller skilsmissekontrakter, der i kraft af deres indhold, fastholder en person i et ægteskab eller en lignende samlivssituation med henvisning til forestillinger om ærbarhed og/eller familiens generelle status, eller som på anden vis har til formål at lægge pres på en person til at træffe eller undlade at træffe bestemte livsbeslutninger vedrørende f.eks. skilsmisse eller valg af kommende ægtefælle, partner, bopæl eller uddannelse, er udtryk for negativ social kontrol.⁵⁷ Der vil navnlig kunne lægges vægt på kontraktens indhold og de omstændigheder, hvorunder den er indgået. Ligeledes vil der kunne lægges vægt på, om kontrakten faciliterer en magtposition for gerningsmanden i forhold til forurettede, om forurettede gennem kontrakten får frataget fornemmelsen af at bestemme over sig selv og sit eget liv, og om kontrakten påvirker forurettede til at gøre eller tåle noget, som ikke er udtryk for forurettedes frie vilje, uanset, at kontrakten ikke er juridisk bindende. Det bemærkes, at indgåelsen af en ægteskabs- og/eller skilsmissekontrakt ikke i sig selv er tilstrækkelig til at udgøre psykisk vold, men afgørende bliver om kontrakten, på en utilbørlig måde, er egnet til at styre den anden.

3.3.5. "Tilhører eller er nært knyttet til en andens husstand"

Gerningsindholdet i straffelovens § 243 lægger op til, at der foreligger en vis forbindelse mellem gerningsmanden og den forurettede. Dette kan udledes af ordlyden i bestemmelsens 1. pkt. "*den som tilhører eller er nært knyttet til en andens husstand*".

Den foreslåede bestemmelse finder anvendelse på gerningsmænd, der "*tilhører eller er nært knyttet til en andens husstand*". Ordlyden skal forstås i overensstemmelse med straffelovens § 244, stk. 2, som i det væsentlige har samme formulering.⁵⁸

Det forudsættes således, at den foreslåede bestemmelse finder anvendelse på personer i den forurettedes husstand, f.eks. en ægtefælle, samlever, forælder, plejeforælder eller søskende. Bestemmelsen vil ligeledes finde anvendelse på personer med en nær tilknytning til den andens husstand. Det vil f.eks. kunne gøre sig gældende for tidligere ægtefæller, der stadig jævnligt kommer i husstanden, f.eks. fordi deres fællesbørn har bopæl der, eller en onkel, der er involveret i opdragelsen af børnene. Det vil også kunne gøre sig gældende for forurettedes kæreste, der ikke bor sammen med forurettede. Ved vurderingen af, om en person er nært knyttet til forurettedes husstand, vil bl.a. kunne indgå, om gerningsmanden har eller tidligere har haft folkeregisteradresse på samme adresse som forurettede, om der er et afhængighedsforhold

⁵⁷ FT 2020-21, tillæg A, L 126, bemærkninger til § 1, nr. 3, s. 36

⁵⁸ FT 2018-19, tillæg A, L 139, bemærkningerne til § 1, nr. 2, s. 9

mellem gerningsmanden og forurettede, om gerningsmanden og forurettede er beslægtede samt om gerningsmanden jævnligt kommer i forurettedes hjem.⁵⁹ Det bemærkes, at opregningen ikke er udtømmende. Det vil således i forhold til psykisk vold, som også kan udøves ved hjælp af digitale tjenester såsom telefon, sms, gps-sporing, sociale medier mv., tillige være relevant at se på, om gerningsmanden og forurettede jævnligt har kontakt via digitale tjenester.⁶⁰

3.3.6. "Tidligere har haft en sådan tilknytning"

Herudover finder bestemmelsen anvendelse på gerningsmænd, som tidligere har tilhørt eller været nært knyttet til forurettedes husstand.⁶¹ Det kan hermed udledes af ordlyden: "*tidligere har haft*" at gerningsmanden ikke behøver at være en ægtefælle eller et familiemedlem, der bor på adressen længere. Der kan f.eks. være tale om en ekskæreste, som ikke længere jævnligt kommer i forurettedes hjem. Det forudsættes dog, at krænkelserne skal begynde, mens forurettede og gerningsmanden bor sammen, og fortsætter efter, at gerningsmanden ikke længere er del af husstanden. Det kan også være, krænkelserne begynder i forbindelse med en ophævelse af samlivet, dermed kan det udledes, at bestemmelsen også omfatter krænkelser foregået uden for hjemmet. Hvis krænkelserne derimod først begynder længere tid efter samlivsophævelsen mv., vil adfærden som udgangspunkt ikke være omfattet af bestemmelsen. F.eks. vil der ved psykisk vold, som begynder et år efter en samlivsophævelse, normalt ikke foreligge den nødvendige forbindelse mellem den psykiske vold og gerningsmandens tilknytning til husstanden, medmindre parterne har opretholdt en regelmæssig og nær kontakt, f.eks. på grund af parternes fælles børn.⁶²

4. Straffelovens § 243's selvstændige indhold

Før indførelsen af § 243 i straffeloven fandtes der ingen selvstændig bestemmelse om psykisk vold, der fandtes dog bestemmelser i straffelovens §§ 213, 244, 245, 260 og 266, som minder om psykisk vold. Ved at fremhæve ligheder og forskelle mellem disse bestemmelser og bestemmelsen i straffelovens § 243 undersøges det i dette afsnit, om det har været nødvendigt at indføre en selvstændig bestemmelse om psykisk vold.

Det er nærliggende at starte med at undersøge de bestemmelser, der ligger i samme kapitel i straffeloven som psykisk vold. Psykisk vold indgår i straffelovens kapitel 25, som omhandler "*forbrydelser mod liv og legeme*". Kapitlet har udover bestemmelsen om psykisk vold også bestemmelser om fysisk vold. I §§ 244-246 beskrives forsætligt legemsangreb eller fysisk vold i tre former eller grader. Forholdene betegnes som ordinær vold (§ 244), kvalificeret vold (§§ 245 og 245a) og særlig grov vold (§ 246).

Jeg vil i de følgende to afsnit undersøge § 244 om ordinær vold og § 245 om kvalificeret vold. Helt præcist vil jeg komme ind på bestemmelsernes stk. 2, som for § 245 har det til fælles med psykisk vold, at der er sket skade på helbredet, og som for § 244 om simpel vold eller anden angreb på en andens legeme omfatter samme personkreds som straffelovens § 243.

⁵⁹ Ibid., s. 9-10

⁶⁰ Ibid., s. 10

⁶¹ Ibid.

⁶² FT 2018-19, tillæg A, L 139, bemærkningerne til § 1, nr. 2, s. 10

4.1. Straffelovens § 244

Det fremgår således af straffelovens § 244, stk. 1, at: *”Den, som øver vold mod eller på anden måde angriber en andens legeme, straffes med bøde eller fængsel indtil 3 år.”*⁶³ Efter straffelovens § 244, stk. 2, kan straffen stige til 6 år, hvis forhold, der er nævnt i straffelovens § 244, stk. 1, begås *”gentagne gange over en periode af en person i eller nært knyttet til den forurettedes husstand, uden at forholdet er omfattet af straffelovens § 245 om grov vold.”*⁶⁴

Personkredsen er i begge bestemmelser ens, jf. ordene: *”en person i eller nært knyttet til den forurettedes husstand”* i § 244, stk. 2, og *”Den, som tilhører eller er nært knyttet til en andens husstand eller tidligere har haft en sådan tilknytning til husstanden”* i § 243. Den eneste forskel er i ordlyden, hvor der i § 243, udover at der nævnes en nutidig tilknytning til husstanden også nævnes en tidligere tilknytning, nemlig jf. ordene: *”eller tidligere har haft en sådan tilknytning til husstanden”*. Dette er ikke tilfældet i § 244, stk. 2, her nævnes tilknytningen kun i nutid, nemlig jf. ordene: *”en person i eller nært knyttet til den forurettedes husstand”* men denne forskel i ordlyden vil næppe betyde, at der er forskel på bestemmelsernes anvendelsesområde, da der i forarbejderne til § 244, stk. 2, bl.a. er anført, at der også kan være tale om tidligere ægtefæller, som ikke længere bor i husstanden, men som har en tilknytning til hjemmet f.eks. pga. fælles børn.⁶⁵ På den baggrund adskiller personkredsen i straffelovens § 244, stk. 2, sig ikke fra den i straffelovens § 243.

Hvad angår kravet i § 244, stk. 2, 2. pkt. om, at forhold i bestemmelsens stk. 1 skal være udøvet *”gentagne gange over en periode”*⁶⁶ skal der, ligesom i § 243 om psykisk vold, være tale om mere end ét tilfælde, hvor mange tilfælde nævner forarbejderne til § 244, stk. 2, ikke noget om. Dog anføres det, at længden af perioden, hvor volden har været udøvet, afhænger af en samlet konkret vurdering. Hvis der er tale om meget hyppige voldsepisoder, kan selv en meget kort periode medføre, at bestemmelsen finder anvendelse. Vurderingen af længden af perioden adskiller sig således ikke fra bestemmelsen i § 243, kun med hensyn til kravet om, at episoderne i § 244, stk. 2, skal bestå af fysisk vold jf. ordet *”voldsepisoder”*. For at bestemmelsen om psykisk vold kan finde anvendelse, skal forurettede have været udsat for groft nedværdigende, forulempende eller krænkende adfærd gentagende over en vis periode. Afgørelsen er objektiv, og definitionerne af krænkelserne er meget forskellige og området righoldigt. Anderledes er det med fysisk vold, som oftest kan bevises i form af fysiske tegn på kroppen, dette er ikke tilfældet for psykisk vold. Fælles for begge bestemmelser er dog, at der skal være tale om adfærd, der er begået over en vis periode. Med hensyn til længden og vurderingen heraf adskiller bestemmelserne sig ikke fra hinanden, hvor begge afgøres ud fra hyppigheden af episoderne. I bemærkningerne til bestemmelsen om psykisk vold anføres det, at *”den foreslåede bestemmelse forudsætter, at der er tale om en adfærd, der er foretaget ”gentagne gange over en periode”*. Ordlyden svarer til straffelovens § 244, stk. 2. *Der skal være tale om en adfærd, der gentages og i almindelighed opfattes som et mønster. Enkeltstående krænkelser falder således uden for bestemmelsen. Er der*

⁶³ Straffelovens § 244, stk. 1

⁶⁴ Ibid., stk. 2

⁶⁵ FT 2017-18, tillæg A, L 223, bemærkningerne til § 1, nr. 2, s. 8-9

⁶⁶ Straffelovens § 244, stk. 2, 2. pkt.

tale om meget alvorlige krænkelser, vil få tilfælde dog være tilstrækkeligt. Kravet om gentagen adfærd indebærer ikke, at adfærden består af samme type krænkelser.”⁶⁷

4.1.1. Delkonklusion

For det første er personkredsen i begge bestemmelser ens, jf. ovenfor. For det andet er det fælles for begge bestemmelser, at den strafbare handling, for at være opfyldt, skal være gentaget over en vis periode. Perioden afhænger af en konkret vurdering, hvoraf grovhed og hyppighed spiller ind. For psykisk vold efter § 243 skal gerningsmandens adfærd være nedværdigende, forulempende eller krænkende, og for vold efter § 244, stk. 2, skal gerningsmanden have udøvet vold. Fysisk vold kræver under alle omstændigheder en hurtigere indgriben, end psykisk vold gør, grundet grovheden. Man kan derfor forestille sig, at der heller ikke skal så mange tilfælde af vold til, førend bestemmelsen er opfyldt, jf. ordene *”gentagende gange over en periode”* i § 244, stk. 2. Hvis man undersøger retspraksis på området for § 244, stk. 2, og kigger på, hvilken grad af vold som indgår i vurderingen af gerningsindholdets opfyldelse, vil man kunne se, at selv mildere tilfælde af fysisk vold vil blive bedømt grovere end de for psykisk vold grove krænkelser.

4.2. Straffelovens § 245

Efter straffelovens § 245, stk. 1, 1. pkt., straffes den, som udøver et legemsangreb *”af særligt rå, brutal eller farlig karakter, eller som gør sig skyldig i mishandling, med fængsel indtil 6 år”*,⁶⁸ og efter straffelovens § 245, stk. 2, straffes den, som *”forsætlig tilføjer en anden person skade på legeme eller helbred med fængsel indtil 6 år”*.⁶⁹ Har et sådant legemsangreb haft betydelig skade på legeme eller helbred, skal dette betragtes som en særligt skærpende omstændighed. Skade på helbred kan forekomme, når man er udsat for eller er vidne til meget grov vold. Efter straffelovens § 245, stk. 1, vil det være legemsangreb af særlig rå, brutal eller farlig karakter eller mishandling.⁷⁰ At være udsat for eller vidne til denne form for vold kan således medføre skade på helbred f.eks. i form af et psykisk traume. Skaden skal herudover have nødvendiggjort lægehjælp og/eller givet sig udslag i et sengeleje.⁷¹ Det vil altså sige, at der skal kunne statuere en skade på helbredet. Dette er imidlertid ikke nødvendigt efter bestemmelsen om psykisk vold. Her behøver forurettede ikke engang at have opfattet gerningsmandens adfærd som strafbar og ej heller have taget skade.⁷²

4.2.1. Delkonklusion

Forskellen mellem straffelovens § 245, stk. 2, og straffelovens § 243 er for det første selve grovheden af gerningsmandens adfærd. For så vidt angår § 245, stk. 2, er der et krav om, at forurettede skal have fået påført følgeskader, som har medført lægehjælp eller sengeleje.⁷³ Den samme subjektive vurdering hos forurettede er ikke tilfældet i § 243. Her er det hverken et krav, at forurettede har oplevet gerningsmandens adfærd som groft nedværdigende, forulempende eller

⁶⁷ FT 2018-19, tillæg A, L 139, bemærkningerne til § 1, nr. 2, s. 10

⁶⁸ Straffelovens § 245, stk. 1

⁶⁹ Ibid., stk. 2

⁷⁰ Ibid., stk. 1

⁷¹ Waaben og Langsted: *”STRAFFERETTENS specielle del”* (2014) s. 36

⁷² FT 2018-19, tillæg A, L 139, bemærkningerne til § 1, nr. 2, s. 10

⁷³ Waaben og Langsted: *”STRAFFERETTENS specielle del”* (2014) s. 36

krænkende eller er blevet styret af denne, blot adfærden, objektivt set, opfylder gerningsindholdet.⁷⁴

Nedenfor vil jeg gennemgå følgende bestemmelser i straffelovens § 260 om ulovlig tvang, § 266 om trusler og § 213 om vanrøgt. Disse bestemmelser hører ikke til kapitel 25 i straffeloven, men fælles for disse er, at de alle kriminaliserer en eller anden form for angreb mod psyken enten ved frygt i form af trusler eller nedbrydelse af psyken i form af krænkelser eller svigt. Straffelovens §§260 og 266 findes i kapitel 26 om *"forbrydelser mod den personlige frihed"*, og § 213 findes i kapitel 23 om *"forbrydelser i familieforhold, herunder krænkelse af familieretlige pligter."*

4.3. Straffelovens § 260

Ulovlig tvang efter straffelovens § 260, stk. 1, straffes den, som ved vold eller trussel om vold, om betydelig skade på gods, om frihedsberøvelse eller om at fremsætte usand sigtelse for et strafbart eller ærerørigt forhold eller at åbenbare privatlivet tilhørende forhold tvinger nogen til at gøre, tåle eller undlade noget, med bøde eller fængsel indtil 2 år. Det samme gælder den, som ved trussel om at anmelde eller åbenbare et strafbart forhold eller om at fremsætte sande ærerørige beskyldninger tvinger nogen til at gøre, tåle eller undlade noget, for så vidt fremtvingelsen ikke kan anses tilbørlig begrundet ved det forhold, som truslen angår. Straffen kan stige til fængsel indtil 4 år, hvis nogen tvinges til at indgå ægteskab eller til en religiøs vielse uden borgerlig gyldighed, eller nogen tvinges til at bære en beklædningsgenstand, der skjuler vedkommendes ansigt, jf. straffelovens § 260, stk. 2 og 3. I § 260 er angrebsobjektet personens evne til selvbestemmelse, jf. "gøre, tåle eller undlade" noget. Bestemmelsen er meget vid og kan benyttes, selvom den påtvungne lidte adfærd er "vigtig" f.eks., blev der efter § 260 straffet for afbrydelse af en telefonsamtale, jf. DIK 1996-98.275. At tåle noget omfatter, at forurettede skal finde sig i den nedværdigende behandling. Midlet er tvang, enten mekanisk tvang, f.eks. fysisk overvindelse af forurettedes modstand grundet gerningsmandens overlegenhed, eller kompulsiv tvang, f.eks. at fremsætte strafbare eller ærerørige beskyldninger til andre om forurettede. Truslerne kan også angå vold og skade på gods. Det behøver ikke være vold mod forurettede selv, men det kan være mod dennes nærmeste. Forbrydelsen er fuldbyrdet, når tvangen har haft den tilsigtede virkning. På samme måde skal den strafbare adfærd i § 243 have været egnet til at kunne styre den forurettede på en utilbørlig måde. Forskellen på de to bestemmelser er, at forurettede efter § 260 skal være blevet styret, her anlægges der altså en subjektiv vurdering. I § 243 behøver forurettede ikke at være blevet styret, før gerningsindholdet er opfyldt, blot adfærden, objektivt set, har været egnet til dette, her anlægges altså en objektiv vurdering.

Selvom tvangssituationen i § 260 skal bedømmes ud fra den truedes synspunkt, skal gerningsmanden, for at der foreligger forsæt, have indset, at truslen er opfattet som sket, og at den har virket bestemmende på forurettede. Hvis gerningsmanden, urigtigt, har antaget, at det forhold, i § 260 stk. 1, nr. 2, som han truer med at anmelde, er straffrit, kan han straffes for forsøg efter § 21. Tilsvarende situation nævnes ikke i bemærkningerne til straffelovens § 243. Dog nævnes der i bemærkningerne til negativ social kontrol, at der kan straffes for forsøg efter § 21 i de tilfælde, hvor en ægteskabs- og/eller skilsmissekontrakt ikke endnu har haft den tilsigtede

⁷⁴ Ibid., s. 36

negative sociale indvirkning på forurettede, f.eks. fordi den lige er blevet indgået og ikke endnu er benyttet til at udøve negativ social kontrol over for forurettede.

4.3.1. Delkonklusion

Forskellen mellem straffelovens § 243 og § 260 er, at personkredsen i § 260 er større end den i § 243. Herudover skal der i § 260 være tale om ulovlig tvang, men til gengæld er enkelttilfælde strafbare. En anden forskel er fuldbyrdelsestidspunktet. I § 260 er gerningsindholdet først opfyldt, når tvangen har haft den tilsigtede virkning, modsat § 243, hvor adfærden blot skal have været egnet til at styre forurettede. Her er der tale om en objektiv vurdering, og forurettede behøver ikke selv at være påvirket af den psykiske vold.

4.4. Straffelovens § 266

For trusler efter straffelovens § 266 straffes den, som på en måde, der er egnet til hos nogen at fremkalde alvorlig frygt for eget eller andres liv, helbred eller velfærd, truer med at foretage en strafbar handling. Straffen for sådanne handlinger er bøde eller fængsel indtil 2 år.

En væsentlig forskel mellem § 266 og § 243 er det strafbare gerningsområde. I § 243, er den bredere end i § 266, da § 266 kun omfatter grove trusler. I § 243 er det strafbare gerningsområde adfærd som er groft nedværdigende, forulempende og krænkende. Bestemmelserne deler kravet om en vis grovhed, men i § 243 er adgangen til at fortolke denne grovhed bredere grundet § 243's ordlyd: "nedværdigende, forulempende og krænkende" modsat den i § 266: "truer med en strafbar handling".

Kravet i § 243 om at gerningsmanden jf. ordlyden skal have en *"tilknytning eller er nært knyttet til eller tidligere har haft en sådan tilknytning til husstanden"* gør at personkredsen i § 243 er snævrere end den i § 266. I § 266 stilles ikke samme krav om en nær forbindelse mellem gerningsmand og forurettede.

Truslens fremsættelse i § 266 kræver forsæt og den skal være egnet til at fremkalde en alvorlig frygt hos offeret. Det er ikke et krav at gerningsmanden udfører den handling han truer med. Parternes relation og sædvanlige omgangsform kan spille ind med hensyn til bedømmelsen af truslens alvor. I § 266 kan bedømmelsen af truslens alvor blive mere alvorlig, hvis gerningsmand og offer har en nær relation, og der tidligere har været voldelige episoder imellem dem. På den måde minder den til dels om psykisk vold og man kan derfor forestille sig en situation, hvor begge bestemmelser finder anvendelse, når der er tale om trusler.

Trussel om simpel vold eller andre forulempelser falder uden for § 266. Krænkelser for psykisk vold behøver ikke at omhandle simpel vold for at være omfattet af bestemmelsen, derfor adskiller bestemmelserne sig fra hinanden. Afgørende for § 266 er, om truslens karakter fremkalder en alvorlig frygt. Truslen kan have karakter af ord eller gerninger, som i U.2010.1102 V, hvor gerningsmanden fremsatte en trussel, mens han holdt en foldekniv i udstrakt arm. Hvis der kun er tale om trusler i form af ord, skal der dog mere alvorlige trusler til, f.eks. var det ikke nok med ordene *"jeg skal fandme nok finde dig i din fritid"* jf. U. 2010.32 V.

I § 266 skal truslen skal være egnet til at forstyrre den fred, som truslen er rettet imod, men det er ikke et krav, at adressaten er blevet bange. I § 243 skal den psykiske vold være egnet til at styre den forurettede, men det er ikke et krav, at forurettede rent faktisk er blevet styret.

Bestemmelserne er da i denne udstrækning ens.

Gerningsmanden skal i § 266 have forstået, at den pågældende trussel har været egnet til at fremkalde en alvorlig frygt. I § 243 er det ikke et krav at gerningsmanden har opfattet sin adfærd som nedværdigende, krænkende eller forulempende ej heller som egnet til at styre den anden.

Bestemmelserne adskiller sig da med hensyn til gerningsmandens subjektive forsæt.

4.4.1. Delkonklusion

Personkredsen er bredere i § 266 end i § 243. Til gengæld er de strafbare handlinger snævrere i § 266 end i § 243. Bedømmelsen af alvoren af truslen i § 266, i praksis, er også snævrere end i § 243, da der i § 266 anvendes en subjektiv målestok, jf. parternes normale omgangsform. Alt efter hvordan parterne normalt interagerer, kan alvoren anses som skærpende eller ikkeeksisterende. Enkelttilfælde er omfattet § 266, det er ikke tilfældet i § 243, som til gengæld bedømmer antallet af tilfælde ud fra grovheden, hvorefter få tilfælde vil være nok, hvis de har en vis grovhed. Fælles for begge bestemmelser er, at truslen ikke behøver at have styret forurettede. Dette modificeres dog i § 266 af, at gerningsmanden skal have opfattet sin trussel som alvorlig og egnet til at styre den anden. Dette er ikke et krav i § 243. De tilfælde, hvor der ikke er tale om alvorlige trusler, f.eks. hvis truslerne "kun" omhandler simpel vold, kan § 243 finde anvendelse og dækker således et område, som § 266 ikke gør. Kravet er blot i § 243, at personkredsen skal være opfyldt, er den det, så dækker § 243 altså et område af trusler af mildere karakter, end § 266 gør.

4.5. Straffelovens § 213

For vanrøgt efter straffelovens § 213 straffes den, som ved vanrøgt eller nedværdigende behandling krænker sin ægtefælle, sit barn eller nogen i hans myndighed eller forsorg undergiven person under 18 år eller i opstigende linje beslægtet eller besvogret, eller som ved modvillig at unddrage sig en ham over for nogen af de nævnte personer påhvilende forsørgelses- eller bidragspligt, udsætter dem for nød, med indtil 2 års fængsel". Efter bestemmelsen straffes både ikke-økonomiske krænkelser og tilsidesættelse af forsørgelses- og bidragspligter. Fordi § 213 skal sammenlignes med § 243, fokuseres udelukkende på krænkelser af ikke-økonomisk karakter.

Formålet i straffelovens § 213 er, "at ramme handlinger, som uden for familieforhold er straffri, men som bl.a. på grund af de særlige handlemuligheder og den særlige afhængighed, som familielivet medfører, findes at burde kunne straffes, når de foretages i familieforhold" På samme måde som i straffelovens § 243 skal der i straffelovens § 213 altså også være en tilknytning mellem gerningsmand og forurettede. Denne tilknytning forudsætter i straffelovens § 213, at der er tale om et familiemedlem, dette er ikke et krav i straffelovens § 243, hvor gerningsmanden blot skal tilhøre eller have en nær tilknytning eller tidligere have haft en tilknytning til forurettedes husstand. Personkredsen i straffelovens § 213 omfatter ægtefæller, forældre og andre familiemedlemmer, som er beslægtet eller besvogret i opadstigende linje. Personkredsen i straffelovens § 243 omfatter ægtefæller, tidligere ægtefæller, forældre, kærester, ekskærester og samleverer. Personkredsen er bredere i straffelovens § 243, hvad angår tidligere ægtefæller, kærester, ekskærester og samleverer. Bestemmelsen i straffelovens § 213 beskytter

familiemedlemmer, uanset om de bor på adressen. Bestemmelsen i straffelovens § 243 beskytter også familiemedlemmer, uanset om de bor på adressen, men kun, hvis de har en nær tilknytning til husstanden, fordi de kommer der ofte, f.eks. hvis der er tale om fælles børn, eller hvis en onkel eller tante kommer i hjemmet og hjælper til med børneopdragelsen. Bestemmelserne i straffelovens §§ 243 og 213 beskytter således ikke den samme personkreds. Den væsentligste forskel er, at straffelovens § 213 kun beskytter ægtefæller og ikke samlever; også selvom disse lever under ægteskabslignende forhold. I sådanne tilfælde vil gerningsmanden være omfattet af straffelovens § 243, men omvendt ikke af straffelovens § 213.

Bestemmelsen finder anvendelse på tilfælde, som falder uden for almindelige voldsbestemmelser. I U 1976.732 V blev et forældrepar fundet skyldig i overtrædelse af § 213. De var først tiltalt for vold over for deres barn, men eftersom der ikke var ført tilstrækkeligt bevis for volden, blev de i stedet dømt efter straffelovens § 213 for nedværdigende og krænkende adfærd. Der er således en lighed mellem straffelovens § 243 og § 213 ordlyd "nedværdigende". Ligeledes er der tale om forhold der ikke falder inden for de almindelige voldsbestemmelser i straffelovens §§ 244-246. Det er dog en betingelse, at adfærden er af en vis grovhed, hvis forholdet skal være omfattet af straffelovens § 243. Dette er omvendt ikke et krav i straffelovens § 213. Vanrøgt efter straffelovens § 213 kan godt omfatte enkelttilfælde, jf. Tfk. 2016.1447, hvor en mor blev straffet for, i et enkelt tilfælde, ikke at have grebet ind, da hendes søn blev udsat for vold af hendes samlever. I straffelovens § 243 falder enkelttilfælde uden for bestemmelsen, jf. forarbejderne. Forhold af omsorgssvigt, der har stået på i en længere periode, er klart vanrøgt. Dette gælder f.eks. i tilfælde, hvor børn lever under kummerlige forhold og får lov at gå for lud og koldt vand, jf. U.2012.998.V, hvor vanrøgten bestod i, at boligforholdene havde været uhumske, og at forældrene bl.a. havde undladt at sørge for tilstrækkeligt varmt tøj og fodtøj til børnene i vinterperioden og undladt bleskiftning af de mindste børn. Hvis der med tiden danner sig et "mønster" for omsorgssvigt, er forholdet omfattet af straffelovens § 213's vanrøgt. Lignende udtryk bruges i forarbejderne til straffelovens § 243, hvor det anføres, at der skal være tale om adfærd, der gentages og i almindelighed er opfattet som et mønster, dette handlingsmønster har ofte karakter af et regime, der er præget af utryghed og frygt for gentagende tilfælde. Forskellen på straffelovens § 243's krav om mønster og straffelovens § 213's er, at vanrøgt kan statueres i enkelttilfælde, jf. Tfk. 2016.1447, hvor der godt nok var tale om, at sønnen var udsat for vold. I forarbejderne til straffelovens § 243 er det anført, at hvis der er tale om meget alvorlige krænkelse, vil få tilfælde være tilstrækkelige for at opfylde dette mønster. På den måde adskiller straffelovens §§ 243 og 213 sig ikke væsentligt fra hinanden. Således er det ens for dem begge, at "mønstret" af frygt og utryghed opfyldes ved enkelttilfælde eller ved få tilfælde, når der også indgår et element af fysisk vold.

4.5.1. Delkonklusion

Den væsentligste forskel på bestemmelserne, når det angår personkredsen, er, at § 213 kun omfatter ægtefæller og ikke samlever. Dette er måske nok også en kritisabel forskel. Gerningsmanden kan ikke straffes for vanrøgt, hvis parret ikke er gift. Det er også tilfældet, selvom parret er samlever og derfor lever i et ægteskabslignende forhold. Personkredsen i § 243 er derfor bredere end i § 213. Begge bestemmelser omfatter nedværdigende og krænkende adfærd.

Straffelovens § 213 forudsætter, at der skal være tale om vanrøgt, og § 243 forudsætter, at der skal være tale om krænkelse af en vis grovhed. Ligesom i § 243's ordlyd er der også i § 213's ordlyd benyttet vage og udefinerbare udtryk, hvilket efterlader domstolene et skøn til at afgøre, hvilke former for adfærd der skal være strafbare. Der er også forskel på bestemmelserne, når det kommer til udstrækningen af de strafbare handlinger. Her er udstrækningen af gerningsindholdet i § 213 snævrere end § 234, da § 213 også omfatter enkelttilfælde, jf. TfK. 2016.1447.

4.6. Opsummeret delkonklusion

Som vi har set i dommen fra Østre Landsret, jf. U.2022.1091, blev den tiltalte udelukkende dømt for psykisk vold efter straffelovens § 243. Dermed blev bestemmelsens selvstændighed til dels konstateret i retspraksis. I sagen var gerningsmanden også tiltalt for voldtægt efter straffelovens § 216, men blev dog frifundet.⁷⁵ Alligevel omhandlede sagen en blanding af psykisk vold og seksuelt overgreb, hvilket gør det svært at afgøre, om psykisk vold kan stå alene uden indblanding af andre former for overgreb. I hidtidige sager, som vi kender fra retspraksis, både i Danmark og i Norge, dømmes psykisk vold i sammenhæng med andre overtrædelser af straffeloven som: voldtægt, tvang, trusler, vanrøgt, fysisk vold osv. I langt de fleste sager dømmes psykisk vold i sammenstød med fysisk vold. Der mangler således stadigvæk at blive afsagt en dom, hvor udelukkende gerningsindholdet i straffelovens § 243 bliver citeret, prøvet og dømt. Selvom der i sagen kun dømtes for psykisk vold, var der stadig også tale om seksuelt overgreb. Herefter kan straffelovens § 243 anses som en slags opsamlingsbestemmelse, når der ikke kan dømmes for voldtægt. Dog er der i straffelovens § 232, om blufærdighedskrænkelser, en bestemmelse, der straffer for seksuelle overgreb, som ikke kan karakteriseres som voldtægt. Selvom det i forarbejderne er anført, at overskridelser af forurettedes seksuelle grænser er omfattet af psykisk vold: *"Det handlingsmønster, som den forurettede skal være underlagt, kan ofte karakteriseres som et regime, der er præget af utryghed og frygt for, at vold, seksuelle overgreb, trusler, tvang eller andre krænkelse fortsætter"*⁷⁶ blev det ikke nævnt i sagen at det seksuelle overgreb blev dømt efter straffelovens § 243, men blot at der ikke efter § 216 kunne dømmes for voldtægt. Derfor blev det seksuelle overgreb ikke dømt efter § 243. Straffelovens § 232 blev heller ikke prøvet, selvom forholdet kunne være omfattet af bestemmelsen og derfor burde være prøvet. Havde retten undersøgt bestemmelsen sammen med psykisk vold, og konstateret at det seksuelle overgreb ikke var omfattet af bestemmelsen i § 232, så ville sagen kunne bidrage til en klarere afgrænsning af det selvstændige område for psykisk vold. Enten ved at konstatere, at det seksuelle overgreb er omfattet af § 243, eller ved at afgøre, at det seksuelle overgreb ikke er omfattet af § 243, så det selvstændige område for psykisk vold begrænses og præciseres yderligere.

⁷⁵ U.2022.1091 Landsrettens begrundelse og resultat af forhold 2 i skyldsspørgsmålet: *"Tre voterende finder det efter bevisførelsen, herunder navnlig F's forklaring, bevist at T har skaffet sig samleje ved den i situationen liggende trussel om vold, idet han mens parterne har befundet sig i køkkenet i T's lejlighed, imod F's protest flere gange har trukket hendes bukser og underbukser af hende og gennemført samleje på køkkenbordet. Disse voterende finder i dette omfang T skyldig i den rejste tiltale i forhold to, idet de ikke finder det tilstrækkeligt bevist, at T herudover har gjort sig skyldig i overtrædelse af den dagældende straffelovs § 216, stk. 1, nr. 1, til dels § 225. Tre voterende finder det efter bevisførelsen, herunder de foreliggende oplysninger om parternes seksuelle samliv, ikke med sikkerhed bevist, at T er skyldig i voldtægt efter den dagældende straffelovs § 216, stk. 1, nr. 1, jf. til dels § 225. Disse voterende stemmer derfor for at frifinde T vedrørende forhold 2."*

⁷⁶ FT 2018-19, tillæg A, L 139, bemærkningerne til § 1, nr. 2, s. 10

5. Legalitetsprincippet

Psykisk vold er som påpeget ikke klart defineret, hverken i straffelovens § 243 ordlyd, ej heller i forarbejderne til bestemmelsen. Det er ikke let for forurettede eller gerningsmand at gennemskue, hvad psykisk vold er. Forurettede kan være i tvivl om, hvorledes der overhovedet er grundlag for at lave en anmeldelse om psykisk vold, og gerningsmanden kan have svært ved at gennemskue, om hans adfærd er strafbar eller ej. Professor Lasse Lund Madsen udtaler sig kritisk over for det faktum, at justitsministeriet, i bemærkningerne til lovforslaget,⁷⁷ nævner, at det kan være strafbart efter den nye bestemmelse at ignorere sin partner over en længere periode.⁷⁸ Han er bange for, at adfærd, som hører til i et almindeligt parforhold, med den nye indførelse i fremtiden kan blive gjort strafbar. Udfordringerne, som nævnt i det ovenstående, synes bedst afgjort ved at undersøge og redegøre for, om den danske bestemmelse om psykisk vold i straffelovens § 243 er i overensstemmelse med det gældende legalitetsprincip.

Legalitetsprincippet indebærer, at et indgreb i menneskers frihed og rettigheder altid skal have hjemmel i lov. Dette betyder, at ingen kan straffes for en handling, hvis den ikke er defineret ved lov, og ingen kan dømmes for en anden straf end den, som loven angiver. Kravet om lovhjemmel har især betydning inden for strafferetten. Det strafferetlige legalitetsprincip er formuleret i FN's Verdenserklæring om Menneskerettigheder og i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, artikel 7, samt i dansk ret i straffelovens § 1.

5.1. Straffelovens § 1

I straffelovens § 1 er legalitetsprincippet defineret således:

“Straf kan kun pålægges for et forhold, hvis strafbarhed er hjemlet ved lov, eller som ganske må ligestilles med et sådant.”

Straffelovens § 1 udtrykker det danske strafferetlige legalitetsprincip. Der er tale om en skreven retskilderegulering. Formålet med § 1 er at hindre, at borgerne udsættes for arbitrære strafferetlige overgreb fra statsmagts side. Betingelsen for, at en handling eller undladelse kan straffes, er efter bestemmelsen, at handlingen svarer til en af de forbrydelser, der er nævnt i loven, jf. i § 1, 1. pkt. in fine, som refererer til “et forhold” og ikke til “lov”. Dette betyder, at et faktisk begået forhold skal være en overtrædelse af en materiel lovbestemmelse, der kan udløse straf, eller også skal det faktisk begåede forhold fuldstændigt kunne ligestilles med et forhold, som loven sanktionerer med straf. I begge tilfælde udgør forholdet en forbrydelse. Udtrykket “strafbarhed er hjemlet ved lov” betyder således, at forholdet skal være omfattet af den materielle bestemmelses anvendelsesområde, og at der skal være hjemmel i loven til at strafsanktionere en overtrædelse heraf. Da kun ganske få materielle straffebestemmelers anvendelsesområde kan fastlægges direkte på baggrund af den pågældende bestemmelses ordlyd, må de enkelte delikter i reglen fortolkes, før de kan anvendes i en straffesag. Fortolkningen af materielle straffebestemmelser følger i udgangspunktet de almindelige regler om lovforklaring. Der gælder imidlertid særligt tre undtagelser til dette udgangspunkt. Den første undtagelse relaterer sig til spørgsmålet om, hvorvidt det begåede forhold - om end omfattet af bestemmelsens ordlyd - også er omfattet af straffebestemmelsens “mening” - om det er materielt typisk eller atypisk. Hvornår et forhold er

⁷⁷ Madsen: “Det er en dårlig idé at gøre dysfunktionelle parrelationer til en politisag. Så er #metoo-kulturen gået for vidt” (2019)

⁷⁸ FT 2018-19, Tillæg A, L 139, bemærkninger til § 1, nr. 2, s. 10

materielt atypisk, kan ikke angives eksakt, men det indgår i vurderingen, om handlingen har den aktuelle forbrydelses kendemærker, om man med rimelighed kan sige, at handlingen strafferetligt set ikke er uberettiget eller retsstridig, og endelig om straffriheden så at sige flyder af omstændighederne ved gerningen. Den anden undtagelse til udgangspunktet angår spørgsmålet om, under hvilke betingelser der kan foretages en ændret skærpet fortolkning "med tilbagevirkende kraft" af allerede eksisterende straffebestemmelser. Betingelserne for en sådan fortolkning er snævre og svarer til betingelserne for begrænset udvidende fortolkning. Den tredje undtagelse angår betingelserne for udvidende fortolkning. Denne undtagelse fremgår direkte af straffelovens § 1, idet § 1 indeholder en fortolkningsbegrænsning, gående ud på, at et strafbart gerningsindhold kun må fortolkes begrænset udvidende (fuldstændig lovanalogi) til skade for den tiltalte ("eller som ganske må ligestilles med et sådant") Der er altså hjemmel i straffelovens § 1 til at fortolke de enkelte materielle straffebestemmelser udvidende, men denne hjemmel er begrænset i forhold til de almindelige regler, der gælder ved fortolkningen af den øvrige lovgivning⁷⁹.

5.2. Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7

Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7 definerer legalitetsprincippet således:

"Ingen kan kendes skyldig i et strafbart forhold på grund af en handling eller undladelse, der ikke udgjorde en forbrydelse efter national eller international ret på det tidspunkt, da den blev begået. Der kan heller ikke pålægges en strengere straf end den, der var anvendelig på det tidspunkt, da lovovertrædelsen blev begået."

Menneskerettighedskonventionens artikel 7 udtrykker som nævnt det menneskeretlige strafferetlige legalitetsprincip: *Nullum crimen, nulla poena sine lege* (kun retten kan definere en forbrydelse og foreskrive en straf). Garantien indeholdt i artikel 7 er et essentielt element i retsstatsprincippet – et princip, som hele Menneskerettighedskonventionen bygger på. Formålet og hensigten med artikel 7 er at sikre, at ingen bliver genstand for vilkårlig "tiltale, domfældelse eller straf" ("prosecution, conviction or punishment"). For så vidt angår det første led – selve tiltalerejsningen – udgør det ikke nødvendigvis en krænkelse, at tiltale i strid med artikel 7 bliver rejst, blot den tiltalte bliver frifundet (naturligvis under forudsætning af, at tiltalen ikke rejses i chikaneøjemed). Dette skyldes, at gældende ret i sidste instans fastlægges af de nationale domstole (og ikke blot af anklagemyndigheden), hvorfor domstolene i vidt omfang er nødt til at få forelagt uafklarede fortolkningsspørgsmål mv. til afgørelse.⁸⁰ Til gengæld vil der være tale om en krænkelse, hvis vedkommende i strid med artikel 7 kendes skyldig, også selvom der ikke pålægges straf.⁸¹ Da en af Menneskerettighedsdomstolens primære roller er at sikre borgerne mod arbitrære overgreb fra statsmagts side, og da Menneskerettighedsdomstolen anvender den såkaldte dynamiske fortolkningsstil, der nyfortolker konventionens bestemmelser i lyset af "present days conditions", har Domstolen gennem sin case-law indfortolket *lex mitior*-princippet i artikel 7, ligesom Domstolen har udledt visse fortolkningsbegrænsninger og visse krav af kvalitativ

⁷⁹ Trine Baumbach, TFK.2013.105: "Det strafferetlige legalitetsprincip i straffeloven og i Menneskerettighedskonventionen – om begrænset udvidende fortolkning og forudsigelighed"

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid.

karakter til retsgrundlaget for en straffedomfældelse.⁸² For så vidt angår de fortolkningsbegrænsninger, som Menneskerettighedsdomstolen har udledt af artikel 7, har Domstolen adskillige gange udtalt, at "the criminal law must not be extensively construed to an accused's detriment, for instance by analogy."⁸³ Det er ikke uden videre klart, hvordan Domstolen definerer begrebet analogi, og hvor langt forbuddet mod at domfælde på baggrund af en analogi rækker, men det må imidlertid lægges til grund, at ikke enhver udvidende fortolkning er i strid med de begrænsninger, som Domstolen har udledt af artikel 7. Dette skyldes frem for alt, at Domstolen anerkender, at langt de fleste materielle straffebestemmelser må undergives fortolkning for at kunne finde anvendelse i praksis, og at nogle sager må være »prøvesager«. Det afgørende er typisk, om der indfortolkes en helt ny forbrydelse, eller om der alene er tale om, at en allerede eksisterende forbrydelses anvendelsesområde udvides. Ross har påvist, er der ikke er nogen forskel på simpel udvidende fortolkning og analogi. Undertiden bruges sondringen af de to fortolkningsprincipper da også bare til at inddele udvidelserne i henholdsvis "beskedne udvidelser" og mere "vidtgående udvidelser".⁸⁴ Menneskerettighedsdomstolen gør brug af en tilsvarende sondring, således at "vidtgående udvidelser" (kaldet analogi) er forbudt, mens mere "begrænsede udvidelser" er acceptable, hvis fortolkningen er forudsigelig og forenelig med forbrydelsens væsen.⁸⁵ For så vidt angår kravet til lovenes kvalitet, har Domstolen i mange sager udtalt, at en forbrydelse og dens strafferamme "must be clearly defined in law"⁸⁶ Dette krav gælder både lovens ordlyd, som skal være klar, men det gælder også for fortolkningen af lovens ordlyd, som skal være forudsigelig. En person skal vide, hvornår han kan holdes til ansvar for noget: "This condition is satisfied where the individual can know from the wording of the relevant provision and, if need be, with the assistance of the courts' interpretation of it, what acts, and omissions will make him liable." Domstolen foretager således en forudsigelighedsvurdering, hvor det anerkendes, at forudsigeligheden godt må være afhængig af både retspraksis, andet juridisk materiale og juridisk bistand til forståelse af loven.⁸⁷ At Domstolen ikke stiller et krav om klarhed, men mere om forudsigelighed, skyldes frem for alt, at Domstolen som sagt anerkender, at langt de fleste straffebestemmelser må fortolkes, før de kan finde anvendelse i praksis, og at den strafferetlige retsanvendelse må holde trit med samfundsudviklingen, ligesom det er ønskeligt at undgå unødige rigiditet.⁸⁸ Dette hænger også sammen med, at en straffebestemmelser anvendelsesområde i reglen først kan fastlægges mere præcist gennem retspraksis, hvorved tvivlsomme punkter afklares, og der skal være plads til, at bestemmelsen holdes i trit med udviklingen i samfundet, således at den kan fortolkes ud fra det moderne samfund.⁸⁹ Det er

⁸² Ibid.

⁸³ Se f.eks. Kokkinakis v. Greece (app.no. 14307/88), dom af 25. maj 1993, pr. 52 og Huhtamäki v. Finland (app.no. 54468/09), dom af 6. marts 2012, pr. 42

⁸⁴ Alf Ross: "Om ret og retfærdighed. En indførelse i den analytiske retsfilosofi" (1953) s. 175

⁸⁵ Trine Baumbach, TFK.2013.105: "Det strafferetlige legalitetsprincip i straffeloven og i Menneskerettighedskonventionen – om begrænset udvidende fortolkning og forudsigelighed"

⁸⁶ Kokkinakis v. Greece (app.no. 14307/88), dom af 25. maj 1993, pr. 52 og

Camilleri v. Malta (app.no. 42931/10), dom af 22. januar 2013, pr. 34 og 37

⁸⁷ Den Europæiske Menneskerettighedskonventions guide om konventionens artikel 7: "A Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights" (2021)

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Ibid.

imidlertid et krav, at resultatet af denne afklaring er foreneligt med forbrydelsens væsen og ligger inden for det forudsigeliges område. Domstolen formulerer det ofte på følgende måde: "In consequence of the principle that laws must be of general application, the wording of statutes is *not always precise*. One of the standard techniques of regulation by rules is to use *general categorisations as opposed to exhaustive lists*. That means that many laws are inevitably couched in terms which, to a greater or lesser extent are vague, and their interpretation and application depend on practice. Consequently, in any system of law, however clearly drafted a legal provision may be, including a criminal law provision, there is an inevitable element of judicial interpretation. There will always be a need for elucidation of doubtful points and for adaptation to *changing circumstances*. Again, whilst certainty is highly desirable, it may bring in its train excessive rigidity and the law must be able to keep pace with changing circumstances ... Moreover, it is a firmly established part of the legal tradition of the States party to the Convention that case-law, as one of the sources of the law, necessarily contributes to the gradual development of the criminal law ... Article 7 of the Convention cannot be read as outlawing the gradual clarification of the rules of criminal liability through judicial interpretation from case to case, provided that the resultant development is consistent with the essence of the offence and could reasonably be foreseen ..."⁹⁰

På baggrund af det ovenstående kan det konkluderes, at der ikke i artikel 7 er et krav om klarhed i lovens ordlyd, der er plads til en begrænset udvidende fortolkning i retspraksis. Heri ligger dog et krav om forudsigelighed. Denne forudsigelighed kan kræve inddragelse af retspraksis, andet juridisk materiale eller juridisk bistand, hvilket ikke er i strid med artikel 7. Hertil kommer en modifikation af forudsigelighedskravet, hvor domstolene har mulighed for at tage højde for ændringer i samfundet, men hvor formålet med loven ikke må tilsidesættes. Herudover kommer, at straffebestemmelseres anvendelsesområde fastsættes mere præcist gennem retspraksis og ikke gennem lovgivning. Domstolen anerkender således en vis uklarhed og vaghed i en bestemmelses ordlyd, når bare forudsigelighed kan opnås gennem juridisk materiale og bidrage til dens forståelse. Herudover skal der være plads til fortolkning i et samfund, der ændrer sig, dog med et krav om, at fortolkning af loven altid skal overholde dens formål.

5.3. Delkonklusion

Dansk strafferet er underlagt to legalitetsprincipper i henholdsvis straffelovens § 1 og i Menneskerettighedskonventionens artikel 7. Da bestemmelserne ikke er konforme, og da de legalitetskrav, der følger af artikel 7 med tilhørende retspraksis fra Menneskerettighedsdomstolen, ikke skal indfortolkes i straffelovens § 1,⁹¹ skal en straffedomfældelse både overholde betingelserne i § 1 og i artikel 7.⁹²

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Trine Baumbach, Tfk.2013.105: "Det strafferetlige legalitetsprincip i straffeloven og i Menneskerettighedskonventionen – om begrænset udvidende fortolkning og forudsigelighed"

⁹² Ibid.

6. Overholder straffelovens § 243 legalitetsprincipperne

6.1. "Groft nedværdigende, forulempende eller krænkende"

Den kriminelle adfærd i § 243 skal være groft nedværdigende, forulempende eller krænkende. Det er i den europæiske menneskerettighedskonventions artikel 7 anerkendt, at det ikke er i strid med forudsigelighedskravet, at der til forståelse af en lov inddrages andet juridisk materiale end blot lovens ordlyd. Derfor kan en lovs forarbejder om nødvendigt fremhæves. I forarbejderne til straffelovens § 243 er der anført flere eksempler på adfærd, der kan betegnes som nedværdigende, forulempende og krænkende.

6.1.1. Forarbejderne til straffelovens § 243

Med nedværdigende handlinger sigtes til en adfærd, der er egnet til at ydmyge eller nedgøre offeret. Der kan f.eks. være tale om, at gerningsmanden åbenlyst behandler forurettede dårligere end andre, at den forurettede berøves muligheden for at få indflydelse på egne forhold, eller at den forurettede tvinges til at gøre eller tåle noget, som forurettede, ikke bryder sig om eller opfatter som uværdigt. Det er ikke i den forbindelse et krav, at andre end gerningsmanden er vidne til ydmygelsen. Forulempende handlinger sigter primært til gerningsmandens chikanerende eller generende adfærd. Der kan f.eks. være tale om, at gerningsmanden kontakter forurettedes arbejdsplads, familie, venner mv. for at sprede falske rygter om forurettede, at der gives fejlagtig information til offentlige myndigheder, herunder indgives falske anmeldelser til politiet, at der sendes private billeder (uanset, om disse udgør en overtrædelse af straffelovens § 264 d) til andre af forurettede, at der bestilles et stort antal varer til levering hos forurettede, eller at der ofte sendes beskeder til forurettede om, at man har kendskab til, hvor den pågældende befinder sig. Det bemærkes, at gerningsmanden vil kunne få andre til at foretage de nævnte handlinger for sig. Krænkende adfærd er et bredt begreb, som f.eks. omfatter en adfærd, der er egnet til at skade forurettedes ære eller selvfølelse, eller som i øvrigt negativt kan påvirke den forurettedes psykiske integritet. Det vil typisk være et element i den krænkende behandling, at forurettede oplever at få sine grænser overskredet, herunder f.eks. seksuelt eller gennem overvågning. Krænkende adfærd kan også foreligge, hvis en person overværer handlinger over for sine nærmeste, der opleves som ubehagelige eller chokerende, f.eks. hvor et barn overværer vold, psykisk vold eller andre overgreb over for barnets forældre eller søskende. Krænkende adfærd omfatter også manipulerende adfærd, som f.eks. påvirkning af forurettedes tanker, holdninger og adfærd ved udspekulerede, vildledende, agiterende eller forførende handlinger. Den forurettede vil f.eks. kunne opleve, at gerningsmanden fordrejer en situation, sådan at gerningsmandens krænkende adfærd opleves af den forurettede som selvforskyldt. Manipulation vil også kunne foreligge ved urimelig kritik, hentydninger eller anklager, som har til formål at få forurettede til at underkaste sig gerningsmanden. At isolere en person fra den pågældendes familie, barn eller netværk. At monitorere eller overvåge en person uden samtykke f.eks. via digitale tjenester eller gps-udstyr. At tage kontrol over en persons dagligdag ved at beslutte, hvornår personen må sove, indgå i sociale sammenhænge med andre, hvilke personer vedkommende må omgås, hvilket tøj personen må iføre sig osv. At holde en person i uvished om afgørende beslutninger, f.eks. rejser til udlandet. At indskrænke en persons bevægelsesfrihed eller at nægte en samlever eller ægtefælle at søge arbejde. At fratage en persons adgang til støtte. At indføre et regelsæt, der udstiller eller ydmyger

personen eller at omtale en person som om vedkommende ikke er noget værd. At tage kontrol over en persons økonomi. At true en person eller den pågældendes børn eller nærmeste (truslerne behøver ikke nødvendigvis være omfattet af straffelovens § 266, som omhandler strafbare trusler). At udsætte en persons børn eller nærmeste for krænkelse eller vold for at skade personen. At fastholde en person i et ægteskab med henvisning til forestillinger om ærbarhed og/eller familiens generelle status eller udsætte forurettede for anden negativ social kontrol. At få andre personer til at lægge pres på forurettede til at træffe bestemte livsbeslutninger, som f.eks. uddannelse eller ægtefællevalg. At isolere en person fra adgangen til f.eks. sundhedsvæsenet, uddannelse og arbejdsmarkedet. At tvinge en person til at gennemføre eller afslutte en graviditet. At afpresse eller ignorere en person. At ødelægge eller true med at ødelægge en persons ejendele. At udbrede ondsindet sladder, rygter eller intime oplysninger om forurettede. Specifikt i forhold til børn kan også nævnes adfærd, der udsætter barnet for konstant devaluering, eller som nedbryder barnets selvværd. Der kan f.eks. være tale om, at barnet ignoreres og nægtes omsorg, eller at barnet tages som gidsel i konflikter mellem forældrene. Der kan også være tale om kommentarer om barnets krop, vægt eller madindtag. Det er vigtigt at være opmærksom på, at dette kun er eksempler, og eksemplerne skal vurderes ud fra de foreliggende omstændigheder, voldsudsattes alder og modenhed, hvis det er et barn, og parternes relation i øvrigt.

Her er det vigtigt, at domstolene anvender den rigtige fortolkning. For at det ikke skal være i strid med forudsigelighedskravet i artikel 7, må domstolene kun anvende en begrænset udvidende fortolkning og holde sig inden for lovens formål. Denne undtagelse fremgår også direkte af straffelovens § 1, idet § 1 indeholder en fortolkningsbegrænsning, som går ud på, at et strafbart gerningsindhold kun må fortolkes begrænset udvidende (fuldstændig lovanalogi) til skade for den tiltalte. Der er altså hjemmel til at fortolke de enkelte materielle straffebestemmelser udvidende, men denne hjemmel er begrænset i forhold til de almindelige regler, der gælder ved fortolkningen af den øvrige lovgivning. Som Baumbach også anfører, har analogi i en strafferetlig sammenhæng en negativ konnotation, derfor er det værd at hæfte sig ved, at analogi overordnet set benyttes ved lighedsbetragtninger, hvor kun lige behandles lige. Analogien kan være et middel til, at det, som retligt set er lig, bliver underkastet den samme retsfølge og dermed behandlet lige.⁹³

For at begrænset udvidende fortolkning i strafferetten er lovlig, skal der for det første altid være tale om en udvidende fortolkning af en lovbestemmelse eller en bestemmelse udstedt i medfør af lov, dette giver ikke anledning til nogen problemer. Dernæst skal den udvidende fortolkning, frem for alt, være forenelig med forbrydelsens væsen og skal være forudsigelig for den tiltalte. Den udvidende fortolkning må ikke være "i strid" med bestemmelsens ordlyd, men skal kunne siges at ligge i forlængelse af den.

Forholdet til pådømmelse skal desuden have høj grad af såvel formålslighed som ydre lighed med det i den konkrete lovbestemmelse regulerede forhold, og det skal fremstå naturligt, at der gælder en fælles regel for tilfældene.

⁹³ Trine Baumbach, Tfk.2013.105: "Det strafferetlige legalitetsprincip i straffeloven og i Menneskerettighedskonventionen – om begrænset udvidende fortolkning og forudsigelighed"

Fortolkningen skal desuden være i overensstemmelse med lovgivers vilje i den forstand, at det skal fremstå som rimeligt at antage, at hvis lovgiver havde haft det aktuelle tilfælde i tankerne, eller hvis lovgiver havde kunnet forudse samfundsudviklingen på det pågældende område, ville lovgiver have inddraget tilfældet under den aktuelle bestemmelses anvendelsesområde. Der skal herudover være lige så stærke grunde til at straffe det forelagte tilfælde, som der er til at straffe de tilfælde, der efter ordlyden umiddelbart er omfattet af bestemmelsens anvendelsesområde.

Endelig skal der sædvanligvis være tale om et "retstomt rum", hvilket der f.eks. ikke er, hvis forholdet er omfattet af andre bestemmelser i loven (eller forarbejderne), hvortil der alene er knyttet civile sanktioner. Her kan det være nødvendigt at undersøge, om forholdet er omfattet af lov om tilhold, opholdsforbud og bortvisning, den såkaldte tilholdslov.⁹⁴ Loven giver mulighed for at træffe foranstaltninger til sikring af en person, som udsættes for fredskrænkelser, forfølgelse og chikane. Det bør derfor først undersøges, om der er givet et tilhold efter lovens § 1, hvorefter gerningsmanden forbydes at opsøge den forurettede ved personlig, mundtlig eller skriftlig henvendelse, herunder ved brug af elektronisk kommunikation. Det kan også være, der er givet et opholdsforbud efter lovens § 3, hvorefter en person kan forbydes at opholde sig i sit hjem eller færdes i et nærmere afgrænset område i nærheden af forurettedes bolig, arbejds-, uddannelses- eller opholdssted eller andet område. Endelig kan en person over 18 år forbydes at opholde sig i sit hjem, jf. lovens § 7. Det følger af tilholdslovens § 21, stk. 1, at den, der forsætligt overtræder et tilhold, et opholdsforbud eller en bortvisning, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år, det er dog kun forurettede selv, der kan påtale en overtrædelse af et tilhold efter § 1 eller opholdsforbud efter § 3, medmindre almene hensyn kræver offentlig påtale, jf. lovens § 21, stk. 2. Selvom det er sjældent, at der i familierelationer er blevet truffet foranstaltninger efter lov om tilhold, opholdsforbud og bortvisning, bør det alligevel overvejes, om det er tilfældet, og hvis det er, bør tilfælde, omfattet af tilholdsloven, afgrænses over for straffelovens § 243.

6.1.2. Delkonklusion

Da domstolene er bundet af et legalitetsprincip, skal retten, hvis betingelserne for begrænset udvidende fortolkning er opfyldt, i kraft af retskildereglen i § 1 domfælde. Dette gælder, selvom de nævnte betingelser for begrænset udvidende fortolkning, er af yderst skønsmæssig karakter. Det er som sådan ikke svært at fortolke selve adfærden, som, på trods af mangfoldighed og forskelligartethed, er eksemplificeret i forarbejderne. Et problem, der kan opstå, er, når sagen omhandler tilfælde, der ikke er nedfældet i eksemplerne i forarbejderne. Her skal domstolene være påpasselige med kun at benytte en begrænset udvidende fortolkning. Herudover bør der ikke foreligge et retstomt rum. Det er således ikke enhver nedværdigende, forulempende eller krænkende adfærd, der kan udgøre psykisk vold i strafferetlig forstand. Adfærden skal kunne betegnes som grov, og her kan vurdering af hyppighed og intensitet spille ind. Hyppighed og intensitet er begge vage udtryk, der kan være svære at fortolke. Der kan opstå en risiko for, at udtrykkene fortolkes vilkårligt eller slet ikke undersøges, men blot konstateres. Derfor skal domstolene ved mindre grove tilfælde være påpasselige med denne vurdering, således at der ved de mindre grove tilfælde skal konstateres en vis varighed, som kan karakteriseres som "et regime" jf. forarbejderne.

⁹⁴ Lov nr. 112 af 2. februar 2012

6.2. "Gentagne gange over en periode"

For at der kan straffes for psykisk vold efter § 243, skal der foreligge et "mønster". "Mønstret" skal indeholde gentagne tilfælde af grov nedværdigende, forulempende eller krænkende adfærd, og adfærden skal have været gentaget over en periode. Denne vurdering kan i praksis skabe problemer, da der ikke er nogen klar definition, hverken i forarbejderne eller retspraksis, på, hvor mange gange adfærden skal være foretaget og over hvor lang en periode og dennes sammenhæng.

6.2.1. Delkonklusion

Når bestemmelsen dækker over en vis type handlinger, hvor udstrækningen af handlingerne er utydelige, kan borgerne have vanskeligt ved at forudse, hvilke handlinger og hvornår disse handlinger bliver strafbare. Dette kan rejse problemer i forhold til legalitetsprincippets krav om forudsigelighed. Her må der stilles krav til en klar fortolkning.

Når det kommer til psykisk vold, må der ved vurderingen af grovhed, hyppighed og sammenhæng skabes en klarhed. Specielt når bestemmelsens ordlyd og forarbejder ikke bidrager til en klarhed med hensyn til forudsigelighed. Der bør i praksis sigtes efter at danne en klar bagatelgrænse, hvorefter det bliver nemmere at forudsige, hvornår grænsen for det såkaldte "mønster" eller "regime" overskrides eller kan overskrides. En nedre grænse for perioden, altså en tidsgrænse for, hvor langt domstolene kan gå tilbage og inddrage adfærd i "mønstret".

En nedre grænse for, hvor mange tilfælde der kan karakteriseres som et "mønster", når det kommer til de mindre grove tilfælde, og en nedre grænse for tilfælde, der kan karakteriseres som et "mønster", når det kommer til de grovere tilfælde. Hvis ikke der decideret kan skabes en grænse, bør der sigtes til at skabe en klarhed om, hvordan vurderingen skal foretages. Hertil kommer et moment af usikkerhed i vidneforklaringer. For tilfælde, der ligger tilbage i tiden, kan det være svært præcist at afgøre grovheden af adfærden samt antallet og hyppigheden. Under alle omstændigheder er det svært i praksis at vurdere dette mønster, og det er usikkert, om der i fremtiden bliver dannet en klar grænse eller vurdering, der kan bidrage til den klarhed og forudsigelighed, som legalitetsprincipperne i straffelovens § 1 og EMRK-artikel 7 kræver.

7. Strafansvaret

7.1. Forsæt

En fuldbyrdet overtrædelse af straffelovens § 243 foreligger kun, når gerningsmanden, objektivt set, har realiseret gerningsindholdet og har gjort dette med forsæt, jf. straffelovens § 19.

Gerningsmanden skal have forsæt til alle dele af gerningsindholdet, og forsættet skal foreligge, når den strafbare handling foretages.

7.1.1. "Tilknytning til husstanden"

Der vil formentlig ikke opstå de store problemer med hensyn til at påvise gerningsmandens tilknytning til husstanden. Herefter skal det bevises at gerningsmanden havde forsæt til at han er nært tilknyttet til husstanden eller tidligere har været det. Ved vurderingen kan det indgå, om gerningsmanden har eller tidligere har haft folkeregisteradresse på samme adresse som forurettede, om der er et afhængighedsforhold mellem gerningsmanden og forurettede, om gerningsmanden og forurettede er beslægtede, samt om gerningsmanden jævnligt kommer i forurettedes hjem. Denne del af gerningsindholdet er objektivt defineret og giver derfor ikke

anledning til fortolkningsproblemer ej heller de store bevisproblemer med hensyn til gerningsmandens tilregnelser.

7.1.2. "Nedværdigende, forulempende eller krænkende adfærd"

Der kan formentligt næppe opstå de store bevisproblemer med hensyn til gerningsmandens strafbare adfærd; som er eksemplificeret i forarbejderne. Selvom den strafbare adfærd lægger op til en subjektiv vurdering, er det ikke et krav for gerningsmandens forsæt at han deler Domstolens vurdering af hvad en nedværdigende, forulempende eller krænkende adfærd er.

7.1.3. "Gentagne gange over en periode"

Fuldbyrdelsen af gerningsindholdet i § 243, kræver at den strafbare adfærd er gentaget mere end én gang over en vis periode. For at afgøre hvornår gerningsindholdet er fuldbyrdet er det nødvendigt at undersøge om der er tale om et adfærdsdelikt eller et forårsagelsesdelikt.

7.1.3.1. Adfærdsdelikt

Et adfærdsdelikt er en overtrædelse, der er fuldbyrdet, når en person har udvist en vis adfærd, uden at der i loven stilles krav om at en af denne adfærd udsprunget følge. De enkelte gerningsbeskrivelser viser ved deres ordvalg, hvori den adfærd består, som udgør forbrydelse. Hvis et delikt til sin forbrydelse forudsætter flere handlinger, foreligger der forsøg, indtil den sidste handling er foretaget.⁹⁵

7.1.3.2. Forårsagelsesdelikt

Et forårsagelsesdelikt er en overtrædelse, der, efter gerningsbeskrivelsen, kræver en af handling eller undladelse udsprunget følge eller virkning, f.eks. dødens indtræden, legems- eller tingsbeskadigelse, forurening, formuetab, virkninger af ulovlig tvang. Undertiden begrænser loven sig til at angive følgen f.eks. § 237 "dræber en anden" idet det her står åbent, hvilke handlinger eller undladelser der kan komme i betragtning. Forårsagelsesdeliktet indebærer bl.a., at forbrydelsens fuldbyrdelse først indtræder med følgen, selvom gerningsmanden har foretaget sine handlinger. Der kan ikke drages en skarp grænse mellem adfærdsdelikter og forårsagelsesdelikter, og det er heller ikke nødvendigt, når, blot man ved analysen af et straffebud danner sig en korrekt opfattelse af dets objektive og subjektive krav. I visse tilfælde tyder lovens formulering på et forårsagelsesdelikt, se. f.eks. § 232 "krænker blufærdigheden" og § 267 "krænker en andens ære". Men ved fortolkningen forsvinder dette virkningselement normalt, idet bedømmelsen koncentrerer sig om den udviste adfærd og dens egnethed til at virke krænkende.⁹⁶

7.1.3.3. Forarbejderne til straffelovens § 243

I forarbejderne til straffelovens § 243⁹⁷ anføres det, at: "Adfærden skal være egnet til utilbørligt at styre forurettede". Ordlyden "styre" sigter til kontrollerende adfærd, som forhindrer, forurettede i at udfolde sig frit, herunder pga. en frygt for nye krænkelser. Adfærden har således i almindelighed til formål at give gerningsmanden en magtposition i forhold til forurettede eller at styrke eller opretholde magtpositionen. Der kan f.eks. være tale om dominerende eller kontrollerende adfærd, der kan medføre, at forurettede får frataget fornemmelsen af at

⁹⁵ Knud Waaben: "Strafferettens almindelige del" (2014) s. 72

⁹⁶ Ibid., s. 72-73

⁹⁷ FT 2018-19, Tillæg A, L 139, bemærkninger til § 1, nr. 2, s. 11

bestemme over sig selv og sit eget liv, at forurettedes selvværd nedbrydes, at forurettede isoleres eller gøres afhængig af gerningsmanden. Adfærden skal således samlet set være egnet til at påvirke forurettede til at gøre eller tåle noget, som ikke er udtryk for forurettedes frie vilje. Det er en objektiv vurdering, om adfærden er egnet til at styre forurettede. Det er således ikke afgørende for anvendelsen af bestemmelsen, at forurettede rent faktisk er blevet styret. Strafbarheden afhænger desuden ikke af, om styringen har påført den forurettede psykiske, skader eller lignende." Gerningsmanden skal blot have udvist den adfærd, der fremgår af loven, dvs. en "groft nedværdigende, krænkende eller forulempende adfærd" uden at der behøver at være udsprunget en følge.⁹⁸

7.1.3.4. Delkonklusion

Det kan konkluderes, at der for straffelovens § 243 er tale om et adfærdsdelikt. Gerningsmanden skal have udvist en groft nedværdigende, forulempende eller krænkende adfærd. Denne adfærd er objektivt vurderet af domstolene og det er ikke et krav at gerningsmanden deler denne vurdering. Det er ikke et krav at der udsprunget en følge og derfor er den strafbare adfærd opfyldt selvom forurettede ikke har taget skade. Gerningsmanden skal have udvist en adfærd der er egnet til at styre forurettede. Denne egnethed vurderes objektiv af og det er ikke et krav at gerningsmanden deler denne vurdering.

Der stilles ikke krav om gerningsmandens subjektivt forsæt til den strafbare adfærd. Det er heller ikke et krav at der er udsprunget en følge af den strafbare adfærd. Der stilles heller ikke krav om gerningsmandens subjektive forsæt til adfærdens egnethed til at styre forurettede. Fordi vurderingen af gerningsindholdet vurderes objektivt og der ikke stilles krav til gerningsmandens subjektive forsæt, vil der i praksis ikke være problematisk at bevise gerningsmandens forsæt.

Det er herefter op til domstolene at vurdere hvornår gerningsindholdet i straffelovens § 243 er fuldbyrdet eller hvornår der blot foreligger forsøg.

7.1.4. Adfærd der falder udenfor bestemmelsens område

7.1.4.1. "Utilbørlig styring"

For at kunne pålægge en straf er det et krav at der er foreligger en retsstridig handling fra gerningsmandens side. Det vil sige, at der ikke må foreligge en objektiv straffrihedsgrund såsom nødværge, nødret eller samtykke. Herudover kan det forekomme, at en handling formelt set opfylder lovens gerningskrav, men bør holdes uden for det strafbares område, fordi det ikke er rimeligt at bruge loven på den slags tilfælde.

Undertiden har lovgiveren forudset, at sådanne tilfælde kan opstå, og man har da ved at indføje ord som "retsstridigt" (§ 279), "uberettiget" (§ 263), "ulovligt" (§ 294) og "utilbørligt" (§ 300 c)" tilkendegivet, at ikke alt skal straffes, som i øvrigt svarer til gerningsbeskrivelsen.

På samme måde er der i straffelovens § 243 indført ordene: "på utilbørlig vis" for at understrege at visse handlinger eller adfærd skal holdes udenfor bestemmelsens anvendelsesområde.

For at afgøre om noget er utilbørligt, må det være i strid med, hvad der er moralsk og naturligt. Det fremgår af forarbejderne, at styring i nogle tilfælde kan være nødvendig og en hel naturlig del af en nær relation. F.eks. kræver et barn "styring" i form af pleje, pasning og opdragelse og en

⁹⁸ Ibid.

handicappet "styring" i form af pleje. Denne styring kan derfor karakteriseres som normal og ikke utilbørlig.

I forarbejderne til bestemmelsen er der anført eksempler på hvad unaturlig styring kan være⁹⁹. Et eksempel, der nævnes, er "at tage kontrol over en andens økonomi." Dette kan i mellemtiden være en helt naturlig del af ægtefællers aftale eller af forældres kontrol over deres børn. Andre eksempler er "at tage kontrol over en persons dagligdag ved at beslutte, hvornår personen må sove, indgå i sociale sammenhænge med andre, hvilke personer vedkommende må omgås, hvilket tøj personen må iføre sig" disse eksempler kan dog være en naturlig del af forældres opdragelse af deres børn. Det indebærer da også, at forældres opdragelse af børn, som udgangspunkt ikke er omfattet af bestemmelsen. Forældres adfærd over for deres børn kan dog antage en karakter eller grovhed der omfattes af bestemmelsen; hvis barnet udsættes for hyppige og længerevarende stuearrest, ignoreres gennem længere tid, ikke modtager omsorg, eller hvis barnet udsættes for en overdrevet kritik af barnets krop, vægt eller madindtag.

Som eksempler på unaturlig styring i parforhold, nævnes: "at isolere en person fra den pågældendes familie eller netværk, at monitorere eller overvåge en person uden samtykke, f.eks. via digitale tjenester eller gps-udstyr, at tage kontrol over en persons dagligdag ved at beslutte, hvornår personen må sove, indgå i sociale sammenhænge med andre, hvilke personer vedkommende må omgås, hvilket tøj personen må iføre sig osv." Det kan være en naturlig del af et parforhold at have en holdning til hvilket tøj den anden ifører sig til en familiefest uden at der er tale om unaturlig styring i bestemmelsens forstand. Disse tilfælde er da heller ikke omfattet af bestemmelsen. Derimod vil grovere og gentagne tilfælde, som er grænser til det unaturlige være omfattet. Tilfælde som: "at nægte en samlever eller ægtefælle at søge arbejde, at fratage en persons adgang til støtte, at omtale en person, som om vedkommende ikke er noget værd, at indføre et regelsæt, der udstiller eller ydmyger personen, at isolere en person fra sit barn eller dennes nærmeste, at true en person eller den pågældendes børn eller nærmeste, at udsætte en persons børn eller nærmeste for krænkelser eller vold for at skade personen, at fastholde en person i et ægteskab med henvisning til forestillinger om ærbarhed og/eller familiens generelle status eller udsætte forurettede for anden negativ social kontrol, at formå andre personer til at lægge pres på forurettede til at træffe bestemte livsbeslutninger, som f.eks. uddannelse eller ægtefællevalg, at isolere en person fra adgangen til f.eks. sundhedsvæsenet, uddannelse og arbejdsmarkedet, at tvinge en person til at gennemføre eller afslutte en graviditet, at afpresse en person, at ødelægge eller true med at ødelægge en persons ejendele eller at udbrede ondsindet sladder, rygter eller intime oplysninger om forurettede".

De ovennævnte eksempler er ikke udtømmende, og de nævnte handlinger for at være utilbørlige afhænger af visse omstændigheder, såsom forurettedes alder og modenhed, hvis det er et barn, eller parternes relation i øvrigt, hvis det er et parforhold.

7.1.4.2 Delkonklusion

Ansvarslærens krav om retsstridighed har en dobbelt funktion. Læren henviser til de objektive straffrihedsgrunde som er nødret, nødværge og samtykke og som udelukker strafansvar. Herudover henviser læren til strafansvar som udelukkes ved fortolkning, når en handling ikke

⁹⁹ FT 2018-19, Tillæg A, L 139, bemærkninger til § 1, nr. 2, s. 11-12

burde være strafbar, skønt den i øvrigt opfylder de i gerningsbeskrivelsen opstillede krav. Man siger at der trods formel typicitet foreligger en materiel atypicitet,¹⁰⁰ som ikke bør straffes.

Når ordlyden i en bestemmelse markerer, at lovlige handlinger holdes uden for det strafbare område, har domstolene en mulighed for at foretage en konkret bedømmelse.¹⁰¹

Domstolene bør foretage en interesseafvejning og vurdering af hvilke forhold der grænser op til tilfælde der falder udenfor bestemmelsens anvendelsesområde. Her er det vigtigt at vurdere om en person på grund af en særlig interesse, et personligt forhold, eller en handelsmæssig kutyme, har en rimelig anledning til at foretage en handling, som vedkommende ikke bør straffes for.

Ansvarslærens krav om retsstridighed handler, som sagt, også om de objektive straffrihedsgrunde, såsom: nødret, nødværge og samtykke. I afsnittet nedenfor vil jeg undersøge reglerne om samtykke og hvilken betydning det har for gerningsmandens strafansvar efter straffelovens § 243.

8. Samtykke

Samtykke anerkendes i straffelovens almindelige del som en straffrihedsgrund. Bestemmelsen skal vurderes i forhold til bestemmelserne i straffelovens specielle del, hvori psykisk vold indgår.

Reglen siger, at et samtykke fra den, hvem en handling er rettet mod, under visse omstændigheder kan gøre handlingen straffri.¹⁰² Det er en uskreven regel, og derfor er det krav til dens anvendelse, at den kan udledes af bestemmelsens ordlyd, forarbejder, domspraksis eller formål. Der er hverken i bestemmelsens ordlyd, forarbejder, domspraksis eller formål taget stilling til diskulperende samtykke. I forarbejderne sidestilles straffelovens § 243 dog med § 244, og derfor er det nærliggende at undersøge og fortolke straffelovens § 244.

8.1. Samtykke efter § 244

Samtykke kan traditionelt set forekomme i tre former: udtrykkeligt, stiltiende og hypotetisk samtykke.¹⁰³ Her er det nærliggende at undersøge det stiltiende samtykke, da det stiltiende samtykke kommer til udtryk ved handlinger eller undladelser, som den samtykkende foretager sig. Det stiltiende samtykke omfatter bl.a. tilfælde, hvor en person forholder sig passivt til det, der sker. Her foreligger der altså et samtykke, hvis ikke personen siger imod. Spørgsmålet er herefter, om det kan blive tilfældet for § 243. Det er som sagt nævnt i forarbejderne til § 243, at bestemmelsen ligestilles med § 244, stk. 2, og derfor undersøges det stiltiende samtykke i forbindelse med straffelovens § 244. Her tages der udgangspunkt i retspraksis. Indtil 1989 indeholdt straffelovens § 248 en bestemmelse om, at samtykke til den mildeste vold var diskulperende. Denne regel blev ophævet af lovtekniske grunde, fordi det efter ændringen af § 244 ville være for vidtgående at lade samtykke diskulperere i hele § 244's område. At voldsbestemmelsen skulle beskytte den enkelte, kunne ifølge Straffelovrådet tale for en videre afgrænsning af den diskulperende virkning, men "den almindelige retningslinje krydses her af et ønske om at værne enkeltpersoner mod deres eget samtykke, bl.a. fordi et samtykke kan være

¹⁰⁰ Ibid., s. 67

¹⁰¹ Knud Waaben: "Strafferettens specielle del" (2014) s. 236-237

¹⁰² Waaben og Langsted: "STRAFFERETTENS almindelige del, ANSVARSLÆREN (2015)" s. 154

¹⁰³ Christensen: "Det strafferetlige samtykke" (2008) s. 83

mindre velovervejet". Det forudsættes, at domstolene efter ophævelse af samtykkereglerne afgør spørgsmålet efter et konkret skøn. Det anføres dog, at samtykke ved § 245, som er grovere vold, alene kan bevirke en mildere straf. Tilbage står, at et foreliggende samtykke i vidt omfang vil være ansvarsfritagende for § 244's anvendelsesområde.¹⁰⁴

8.1.1. Norsk ret

Det er herefter nærliggende at undersøge, om de i norsk ret har behandlet samtykket i forhold til deres bestemmelse. I forarbejderne til den norske lov om straff § 282 er der, som i forarbejderne til den danske bestemmelse i § 243, heller ikke nævnt noget om samtykke. Der er heller ikke ret megen retspraksis på området.

I Norge er samtykke for legemskrænkelser defineret i lov om. straff § 276: *"Straff etter §§ 271, 272, 273 og 274 første ledd kommer ikke til anvendelse, når den handlingen er rettet mot, har samtykket. Dersom noen med eget samtykke er drept eller påført betydelig skade på kropp eller helse, kan straffen for gjerningspersonen settes under minstestrafen eller til en mildere straffart enn den, som følger av §§ 275 eller 274 annet ledd."* I den norske straffelov er bestemmelseerne §§ 271-274 legemskrænkelser. Der foreligger altså ubetinget straffrihed i forhold til disse legemskrænkelser, når der er givet samtykke.

Om krav til samtykke efter § 276 er det i de norske forarbejder anført: *"Samtykket må foreligge i gjerningsøyeblikket, og det oppstilles ingen formkrav. Det er full adgang til å tilbakekalle samtykket. Det gjelder heller ingen spesifiserte habilitetskrav til vedkommende, som samtykker i gjerningen. Samtykket kan for eksempel være gyldigt, selv om personen er mindreårig. Det kreves imidlertid, at vedkommende forstår rekkevidden av handlingen, og kan vurdere konsekvensene av denne. Her vil inngrepets art og omfang ha stor betydning. Samtykket må videre gis personlig av den, som handlingen rettes mot, og det må ikke foreligge noen ugyldighetsgrunn. Etter straffeloven 1902, § 235 annet. ledd fritar ikke samtykke til "betydelig skade på legeme eller helbred" for straff"*.¹⁰⁵ På den måde adskiller norsk ret sig fra dansk. I norsk ret er der altså en klarhed omkring samtykkets funktion, og der er ikke de store krav dertil. Men samtykkebestemmelsen i § 276 virker kun på legemskrænkelserne i §§ 271-274 og dermed ikke på § 282, derfor giver det ikke megen vejledning til den danske bestemmelse og samtykkespørgsmålet.

Selvom der ikke nævnes noget om samtykke i de norske forarbejder til § 282, og retspraksis på området er snæver, kan der alligevel fremhæves en dom fra Landsretten i Norge, jf. Rt-2013-879. Her blev tiltalte frifundet for psykisk vold, fordi forurettede havde givet et gyldigt samtykke. Det drejede sig om et par, som havde indgået en "herre/slave kontrakt". Da kontrakten var i beggees interesse, og forurettede havde erkendt, at hun godt kunne lide BDSM, som var omfattet af kontrakten. Retten afgjorde på baggrund af oplysningerne i sagen, at der var tale om et diskulperende samtykke fra forurettedes side. Tiltalte blev herefter frifundet for psykisk vold som følge af det seksuelle overgreb og verbale krænkelser, som kontrakten havde givet anledning til. Højesteret tiltrådte Landsrettens afgørelse. Der er i norsk ret også anerkendt i retspraksis, at et samtykke kan trækkes tilbage, dette blev dog ikke prøvet i dommen.

¹⁰⁴ Nielsen: "STRAFFERET 1, ANSVARET" (2019) s. 153-154

¹⁰⁵ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 186-189

8.1.2. Delkonklusion

Tilsligt med dette afsnit var at undersøge og påpege grænsen for gerningsmandens straffrihed, når det kommer til det stiltiende samtykke – specifikt i det tilfælde, hvor forurettede har fået frataget sin selvbestemmelsesret. Den ovenfor nævnte dom, fra Norge, belyser ikke dette problem, og der findes ikke andre domme, som gør. I forarbejderne til bestemmelsen i straffelovens § 243 anføres det, at formålet med indførelsen af psykisk vold er at beskytte ofre for psykisk vold i hjemmet, hvor volden er ekstra indgribende og svær at flygte fra.¹⁰⁶ Ligeledes er det nævnt i forarbejderne, at gerningsmandens adfærd skal være egnet til at styre den forurettede.¹⁰⁷ Hvis gerningsmanden således formår at styre forurettede, så denne til sidst ingen selvbestemmelsesret har, vil det ikke give mening, hvis gerningsmanden blev straffri, fordi der forelå et stiltiende samtykke, da bestemmelsens formål netop er at beskytte forurettede mod denne form for styring. Det kan næppe have været meningen med indførelsen af § 243, at der skal kunne foreligge straffrihed for gerningsmanden, hvis forurettede ikke er i stand til at sige fra overfor gerningsmanden.

I de næste to afsnit vil jeg gennemgå reglerne om forsøg og medvirken. Undersøgelsen foretages med henblik på at vurdere straffelovens § 243 rækkevidde, dvs. hvornår bestemmelsens gerningsindhold er fuldblyrdet og hvornår der blot foreligger forsøg eller medvirken.

9. Forsøg på negativ social kontrol

Forsøg er strafbar i medfør af straffelovens § 21 som anfører: *”Handlinger, som sigter til at fremme eller bevirke udførelsen af en forbrydelse, straffes, når denne ikke fuldblyrdes, som forsøg”*.

Efter § 21, stk. 1, kan tidsforløbet for en forbrydelse inddeles i fire stadier: 1. Beslutningen om at begå forbrydelsen. 2. Forberedelseshandlinger. 3. Iværksættelsen. 4. Fuldblyrdelsen.

Efter dansk ret er forsøg alene strafbart fra tidspunktet for forberedelseshandlingerne og indtil fuldblyrdelsen af forbrydelsen, dvs. en beslutning om at begå en strafbar handling – uanset om beslutningen tilkendegives over for andre, jf. U1999.171V (om planlagt vold) – ikke udgør strafbart forsøg.

9.1. Forsøgets objektive krav

For at afgrænse forberedelses- og iværksættelseshandlingerne over for fuldblyrdelseshandlingerne bliver det nødvendigt at undersøge straffelovens § 243 og dens beskrivelse af gerningstypen, som angiver alle de krav, der stilles til den fuldblyrdede forbrydelse. Straf for forsøg kommer kun i betragtning, hvis der på et eller flere punkter mangler noget i gerningsindholdets opfyldelse.

I dette afsnit tages der udelukkende udgangspunkt i sidste led af bestemmelsen, jf. ordene: *”herunder negativ social kontrol”*.

I forarbejderne¹⁰⁸ anføres det at negativ social kontrol i form af ægteskabs- og/eller skilsmissekontrakter, som efter deres indhold har til formål at fastholde en person i et ægteskab eller en lignende samlivssituation med henvisning til forestillinger om ærbarhed og/eller familiens

¹⁰⁶ FT 2018-19, Tillæg A, L 139, s. 3

¹⁰⁷ Ibid., s. 10-11

¹⁰⁸ FT 2020-21, Tillæg A, L 126, s. 36

generelle status, eller at udsætte forurettede for anden negativ social kontrol ved at isolere personen fra sit barn eller dennes nærmeste, afpresse personen, eller på anden måde lægge pres på personen til at træffe eller undlade at træffe bestemte livsbeslutninger, kan udgøre psykisk vold.

Gerningsindholdet i § 243 er først opfyldt, når der er tale om et mønster af en vis varighed.¹⁰⁹ Antallet af krænkelser er herefter afhængig af en konkret vurdering af deres grovhed. Jo grovere krænkelserne er jo færre tilfælde, skal der til for at opfylde det fornødne "mønster".

Det bemærkes da også i forarbejderne til ændringen af straffelovens § 243,¹¹⁰ at udfærdigelsen og indgåelsen af en ægteskabs- og/eller skilsmissekontrakt, ikke i sig selv, er tilstrækkelig til at udgøre psykisk vold. Herefter anføres det at udfærdigelsen og indgåelsen af en sådan kontrakt, som efter sit indhold har til formål at styre en anden person, men hvor den (endnu) ikke har haft denne effekt, efter omstændighederne kan straffes som forsøg på psykisk vold. Dette vil f.eks. kunne være tilfældet, hvis kontrakten lige er blevet udfærdiget, og der derfor endnu ikke er tale om et handlemønster af en vis varighed.¹¹¹

Således vil udfærdigelsen og indgåelsen af ægteskabs- og/eller skilsmissekontrakt, som efter indhold kan karakteriseres som negativ social kontrol, men som endnu ikke har et handlemønster af en vis varighed, kunne straffes som forsøg efter § 21.

Hvornår det fornødne handlemønster foreligger er op til domstolene at vurdere. Der vil således kunne foreligge forsøg på forberedelses- og iværksættelsesstadiet, hvorefter det afgørende bliver at fastsætte rækkevidden af iværksættelsesstadiet. Når det fornødne mønster foreligger, ændres iværksættelsesstadiet til fuldbyrdelsesstadiet og der vil ikke længere være tale om forsøg efter § 21.

9.2. Forsøgets subjektive krav

Det er tidligere fastslået at der for straffelovens § 243 er tale om et adfærdsdelikt. I forarbejderne er det angivet, at det ikke er et krav at forurettede har fået påført skader, hverken psykiske eller fysiske.¹¹²

Ved adfærdsdelikter fastslås det at forsøgsansvar ikke kræver den højeste grad af forsæt (direkte forsæt). F.eks. kan der dømmes for hæleri, hvis en person alene anser det for overvejende sandsynligt at genstanden stammer fra en berigelsesforbrydelse. Formentlig forholder det sig anderledes ved forberedelsesstadiet, hvor det vil være betænkeligt at statuere forsøg, hvis personen blot anser det for overvejende sandsynligt at han vil foretage de næste handlinger på vejen mod fuldbyrdelsen. Kravet må her gå ud på at der må foreligge en beslutning om (hensigt til) at gå videre med de handlinger, der skal bevirke fuldbyrdelsen. Hvis forbrydelsen fuldbyrdes ved en andens mellemkommende handling, må det dog være nok, at han har anset det for

¹⁰⁹ FT 2018-19, Tillæg A, L 139, bemærkninger til § 1, nr. 2, s. 11

¹¹⁰ FT 2020-21, Tillæg A, L 126, s. 36

¹¹¹ Ibid.

¹¹² FT 2018-19, Tillæg A, L 139, bemærkninger til § 1, nr. 2, s. 11

overvejende sandsynligt at denne handling ville blive foretaget, f.eks. at det af ham selv forfalskede dokument ville blive benyttet af en anden.¹¹³

Det bliver i den forbindelse afgørende for gerningsmandens subjektive forsæt om der er tale om forberedelses- eller iværksættelsesstadiet. Hvorvidt udfærdigelse af en ægteskabs- og/eller skilsmissekontrakt skal kategoriseres som forberedelsesstadiet, og indgåelse af kontrakten skal kategoriseres som iværksættelsesstadiet er et godt spørgsmål.

Hvis udfærdigelse af kontrakten anses som det forberedende stadiet, skal gerningsmanden have til hensigt at gå videre med handlinger, der bevirker til fuldbyrdelsen af forbrydelsen. Hvis forbrydelsen fuldbyrdes af en andens mellemkommende handling, skal han blot have anset det for overvejende sandsynligt at forbrydelsen vil blive fuldbyrdet. En religiøs forkynder eller anden autoritet, der udfærdiger en kontrakt, skal således blot have anset det som en overvejende sandsynlighed at kontrakten vil blive udnyttet. I den forbindelse vil det ikke være svært at statuere forsæt hos vedkommende, hvis kontrakten indgås i umiddelbar forlængelse heraf eller hvis vedkommende hjælper til ved indgåelsen.

Hvis indgåelse af kontrakten skal kategoriseres som iværksættelsesstadiet skal gerningsmanden blot have anset det som overvejende sandsynligt at kontrakten bliver udnyttet. Det vil i den forbindelse ikke være svært at statuere forsæt hos gerningsmanden, hvad enten han er part i ægteskabet eller er en religiøs forkynder eller anden autoritet der hjælper til ved indgåelsen.

10. Medvirken

Medvirken er gjort strafbar i straffelovens § 23, hvor det anføres at: *”Den for en lovovertrædelse givne straffebestemmelse omfatter alle, der ved tilskyndelse, råd eller dåd har medvirket til gerningen”*.

Et medvirkenansvar kan bestå af en aktiv handling i form af tilskyndelse ved ord eller gerninger. Medvirken kan også omfatte råd i form af vejledning til en bestemt fremgangsmåde eller information om vigtige oplysninger (det er ikke et krav, at oplysningerne har været kausale for det strafbare forhold). Medvirken kan også opstå ved dåd. Her er der tale om deltagelse enten i forberedelsesfasen eller iværksættelsesfasen. Medvirken kan kun foreligge indtil forbrydelsens fuldbyrdelse, medmindre efterfølgende medvirken er selvstændigt kriminaliseret i straffeloven, f.eks. er dette tilfældet for hæleri, jf. § 290. Efterfølgende medvirken, er ikke på samme måde som i § 290, selvstændigt kriminaliseret i straffelovens § 243. Derfor angår medvirken kun de forhold, der ligger forud for den egentlige udøvelse af psykisk vold. Medvirken kan opstå, når en religiøs forkynder eller anden autoritet, udarbejder eller hjælper til ved udarbejdelse eller indgåelse af en ægteskabs- og/eller skilsmissekontrakt. Før udfærdigelsen kan der være tale om medvirken, hvis en person tilskynder til at indgå en ægteskabs- og/eller skilsmissekontrakt. Det kan være en særlig religiøs autoritet eller medlemmer af familien. Den enkelte medvirkende skal bedømmes på grundlag af vedkommende egne subjektive forhold. Det er klart, at en religiøs autoritet, som taler i offentligheden, ikke dømmes for medvirken, hvis der ikke tilskyndes til noget konkret. Det kan i den forbindelse, være nærliggende at undersøge, om betingelserne i straffelovens § 136, stk. 3 om

¹¹³ Waaben og Langsted: *”STRAFFERETTENS almindelige del, ANSVARSLÆREN (2015)”* s. 226

billigelse, som også gælder psykisk vold, er opfyldt. Familienmedlemmer kan, ud fra æresrelaterede argumenter, tilskynde til indgåelse af ægteskabs- og/eller skilsmissekontrakt og dermed være medvirkende til udøvelse af psykisk vold, selvom de ikke deltager i den psykiske vold. Efter straffelovens § 23, stk. 3, kan straffen lempes, hvis der kun er tale om underordnet medvirken.

Medvirken kan også bestå af en passiv handling/adfærd, f.eks. hvis en person forholder sig passivt, i en situation der kræver en aktiv handling/indgriben, kan vedkommende blive tiltalt for passiv medvirken. Når det kommer til medvirken ved passivitet, skal det afgøres, i hvilke situationer, man vil anse passivitet for ligeværdig med en aktiv handling. Det er et krav for strafansvar for passiv medvirken, at vedkommende har en handlepligt i den pågældende situation. Man kan ved passivitet have været med til at skabe en farlig situation, f.eks. i en situation, hvor der begås tyveri, men det udvikler sig til røveri, her har vedkommende en pligt til at hindre, at de øvrige deltagere ikke går udover den oprindelige aftale. Man kan også ved sin blotte tilstedeværelse medvirke ved passivitet, hvis man ikke griber ind, f.eks. i et tilfælde, hvor vedkommende overværer vold mod en anden. Her er der formodentlig alene strafansvar ved længerevarende voldsudøvelse. Hertil kommer en straks-handlepligt, hvis der er et ansvar over for offeret, der bliver udsat for en forbrydelse, dette er typisk tilfældet for forældres ansvar over for deres børn. Hvis en forælder iagttager psykisk vold mod sit barn, men på trods heraf forholder sig passiv over for de fortsatte overgreb, betragtes det i praksis som en egentlig accept af overgrebet, jf. dommen i U.1998.545, hvor en mor var passiv medvirkende til vold over for sit barn, eftersom hun ikke greb ind og stoppede faren i at udøve volden. Omsorgspligten stiller altså krav til en vis indgriben, og her er det ikke tilstrækkeligt alene at sige fra over for den, der udøver den psykiske vold – der skal yderligere tages skridt til at forhindre den psykiske vold i at fortsætte. Omvendt, hvis den ene forælder frygter for sit eget liv eller helbred, er der ikke et krav om øjeblikkelig indgriben. Indgriben skal derimod varetages på andre måder, f.eks. ved at søge hjælp, fjerne forurettede fra gerningsmanden og forhindre yderligere kontakt. Det er en konkret vurdering, om der er strafansvar for passiv medvirken, hvor vurderingen er afhængig af, hvilken handlepligt der kan kræves af den medvirkende. Er der tale om omsorgspligt, er kravet til indgriben stærkere.

11. Konklusion

Den 11. oktober 2013 tiltrådte Danmark Europarådets konvention til forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder; den såkaldte Istanbulkonvention. Europarådets ekspertgruppe GREVIO undersøgte, hvordan de forskellige lande havde implementeret konventionen. I en rapport konkluderede de, at Danmarks dagældende lovgivning ikke omfattede psykisk vold. Straffeloven rummede alene de grovere eksempler på trusler, og derfor opfordredes Danmark til at lave en selvstændig paragraf, som i tilstrækkelig grad kunne leve op til kravene i konventionens artikel 33. Straffeloven kriminaliserede i forvejen en række nærmere bestemte krænkelser af den psykiske integritet. Det var isolerede handlinger, såsom ulovlig tvang efter straffelovens § 260, trusler efter § 266 og skade på legeme eller helbredet efter straffelovens § 245, stk. 2. Desuden kunne også andre mere varige tilstande, som f.eks. vanrøgt, straffes efter straffelovens § 213. De eksisterende strafbestemmelser i straffelovens beskyttede imidlertid ikke i tilstrækkeligt omfang krænkelser af den psykiske integritet. På den baggrund blev der efter Justitsministeriets opfattelse behov for en selvstændig bestemmelse i straffeloven om psykisk vold. Den 9. januar 2019 fremsatte

Justitsministeriet et forslag til lov om ændring af straffeloven med henblik på at få en selvstændig bestemmelse om psykisk vold. Lovforslaget havde til formål at sidestille psykisk vold med fysisk vold. Lovforslaget havde herudover til formål at kriminalisere psykisk vold i nære relationer, da det kan have store konsekvenser for den personlige frihed og en persons psykiske velbefindende at blive udsat for psykisk vold. Det var derfor afgørende at værne om ofrene og deres retsfølelse, så de kunne få den beskyttelse, forståelse og anerkendelse fra samfundet, som de fortjente. Lovforslaget blev vedtaget den 26. marts 2019. Ved lov af 30-03-2019 nr. 329 fik psykisk vold således sin selvstændige bestemmelse i straffelovens § 243. Med bestemmelsen skal personer, der over en periode udsætter andre med tilknytning til husstanden, for groft nedværdigende, forulempende eller krænkende handlinger, fremover kunne straffes med fængsel indtil 3 år. Det betyder, at f.eks. ægtefæller og børn fremover har et strafferetligt værn mod de groft krænkende handlingsmønstre, som udgør den psykiske vold. Psykisk vold er et indarbejdet begreb især på det sociale område. Begrebet er ikke ensartet defineret, men bruges til at betegne et gentaget eller kontinuerligt mønster af handlinger eller undladelser (eller begge dele), der har til formål at kontrollere eller dominere en anden, som underordner sig eller helt nedbrydes. Der kan være tale om meget forskelligartede handlinger, som kan rumme forskellige typer af fysiske eller psykiske krænkelser. Justitsministerierne forsøgte i forarbejderne til straffelovens § 243 at definere begrebet psykisk vold gennem en række eksempler på adfærd, som bestemmelsen søger at dække. Justitsministeriet og flere juridiske fagpersoner og professorer er alle enige om, at begrebet ikke så let lader sig definere. Den norske straffebestemmelse i lov om straff § 282 om psykisk mishandling, er heller ikke klart defineret, selvom den har eksisteret siden 1902, dog med flere ændringer undervejs.

Som resultat af lovens uklarhed må domstolene sikre sig, at bestemmelsen opfylder visse krav om lovlighed. I forhold til, om bestemmelsen lever op til Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 7 og straffelovens § 1's legalitetsprincip, konkluderes det, at der knytter sig nogle retssikkerhedsmæssige problemer med hensyn til bestemmelsens ordlyd. Rejser der tiltale for en adfærd, der både kan kriminaliseres i straffelovgivningen, og særlovgivningen, foreligger der et retssikkerhedsmæssigt problem. Tiltalte skal kende sin retsstilling på forhånd og ikke først, efter han er blevet tiltalt. Ved den udvidende fortolkning af en bestemmelses ordlyd er det et vigtigt krav, at der er tale om et "retstomt rum", hvis der ikke er det, skal adfærden dømmes efter den mildere lov. Under alle omstændigheder skal sådan en uklarhed i straffelovens bestemmelser søges afklaret gennem retspraksis. Hjælp kan hentes fra retspraksis, men hvis denne er beskeden, er der ikke megen hjælp at hente. Selvom bestemmelsens ordlyd er uklar og til dels uforudsigelig, vil det formodentlig ikke være nok til, at legalitetsprincippet er overtrådt. Borgeren kan have sit besvær med at forudse sin ret og pligt ved blot at læse bestemmelsen i straffelovens § 243.

Straffelovens § 243 kan give anledning til problemer, når det kommer til gerningsmandens tilregnelser. Her skal der være tale om forsæt. I forarbejderne til bestemmelsen er der ikke taget stilling til forsætsproblemet, andet end at det anføres, at det ikke er et krav, at gerningsmanden selv har opfattet sin adfærd som strafbar. Herudover kan dette give problemer i forhold til, hvorvidt der foreligger et diskulperende samtykke fra forurettede. Det er ikke et krav, at

forurettede selv har taget skade af den psykiske vold eller selv har opfattet adfærden som strafbar. En gerningsmand kan da have svært ved at vurdere, at hans adfærd er strafbar. Der kan forekomme en situation, hvor gerningsmanden argumenterer, at han, som følge af forurettedes adfærd, har fået indtrykket af, at der ikke var noget galt. Det kan også være, at gerningsmanden påstår, at den passive adfærd hos forurettede har gjort, at der foreligger et stiltiende samtykke, men omvendt kan det heller ikke være rigtigt, at en gerningsmand ved at styre sit offer til at underordne sig går hen og bliver straffri, fordi han påstår, der foreligger et diskulperende samtykke.

Almindelige regler om medvirken i straffelovens § 23 gælder også for psykisk vold. Ved tilskyndelse, råd og dåd kan en person medvirke til udøvelsen af psykisk vold. En religiøs forkynder eller anden religiøs autoritet kan medvirke til psykisk vold ved at hjælpe med udfærdigelse og indgåelse af ægteskabs-og/eller skilsmissekontrakter. Straffelovens § 23 gælder også for passiv medvirken. En forælder der overværer psykisk vold mod ens barn, har en pligt til at få det stoppet. Udøves denne pligt ikke, kan vedkommende straffes for passiv medvirken uden selv at have deltaget aktivt i den psykiske vold.

Tilsvarende straffes for forsøg, den som sigter til at fremme eller bevirke udførelsen af psykisk vold, men hvor forbrydelsen endnu ikke er fuldbyrdet i sin helhed, jf. straffelovens § 21. Dette er tilfældet, hvis gerningsmandens nedværdigende, forulempende eller krænkende adfærd, endnu ikke opfylder kravet om et "mønster" eller et "regime". Et eksempel kan være en nyligt indgået ægteskabs- og/eller skilsmissekontrakt, som på et så tidligt stadie, ikke har fået sin tilsigtede virkning af negativ social kontrol.

Bestemmelsen i straffelovens § 243 er stadig ny, og der er endnu ikke megen retspraksis på området. Forhåbentlig får den en større tilskyndelse efterhånden som den finder indpas i samfundet og i praksis. Én ting er hvert fald sikkert – den eksisterer og er kommet for at blive.

Kun fremtiden vil vise, hvordan bestemmelsen kommer til at tage sin form. Spændende bliver det, hvert fald, at følge med i dens udvikling i retspraksis og ikke mindst i samfundets bevidsthed.

12. Litteraturliste

Litteratur

Gorm Toftegaard Nielsen ved Lasse Lund Madsen: "STRAFFERET 1, Ansvar" Djøf Forlag (2019)

Neil Rasmussen: "Ret til et liv uden vold, Institut for Menneskerettigheder" (2014)

Jørgen Dalberg Larsen, Bettina Lemann Kristiansen: "Lovene og livet" (2014)

Knud Waaben: "Retssammenligning og rets fællesskab i nordisk strafferet" (1971)

Anne Louise Bormann, Jens Christian Bülow og Christian Østrup: "Loven – om udarbejdelse af lovforslag" DJØF Forlag (2002)

Trine Baumbach: "Det strafferetlige legalitetsprincip – hjemmel og fortolkning" Jurist- og Økonomforbundets Forlag (2008)

Geir Aas, Tore Andersen: "Mishandlingsbestemmelsen – En evaluering av loven mot mishandling i nære relasjoner" (2017)

Thomas Elholm, Morten Niels Jakobsen, Lasse Lund Madsen: "Kommenteret straffelov – Almindelig del" Jurist- og Økonomforbundets Forlag (2019)

Gorm Toftegaard Nielsen, Thomas Elholm, Morten Niels Jakobsen: "Kommenteret straffelov, Speciel del" Jurist- og Økonomforbundets Forlag (2017)

Jens Evald: "Juridisk teori, metode og videnskab" Jurist- og Økonomforbundets Forlag (2020)

Stephan Hurwitz: "Den danske Kriminalret – Almindelig del" Gads Forlag (1971)

John Fridrik Kjølbro: "Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – for praktikere" Jurist- og Økonomforbundets Forlag (2020)

Lars Bo Langsted: "Bestikkelse – og det, der ligner" FESTSKRIFT til Gorm Toftegaard Nielsen (2007)

Peter Blume: "Retssystemet og juridisk metode" (2020)

Artikler

Professor Lasse Lund Madsen: "Det er en dårlig idé at gøre dysfunktionelle parrelationer til en politisag. Så er #metoo-kulturen gået for vidt" Politikken (2019)

Professor Jørn Vestergaard: "Naturligvis kan vi kriminalisere psykisk vold – og det kan let føres ud i livet" Berlingske Tidende (2019)

Tidsskrifter

Juristen nr. 3 af 2019: Lise Dyrby Nielsen: "Psykisk vold – straffelovens § 243"

TfK.2013.105: Trine Baumbach: "Det strafferetlige legalitetsprincip – i straffeloven og i Menneskerettighedskonventionen. Om begrænset udvidende fortolkning og forudsigelighed"

UfR. 1985.B: Bent Unmack Larsen "Anden utilbørlig belønning"

Danske love og forarbejder

Lovbekendtgørelse nr. 1650 af 17. november 2020 (Straffeloven)

Forslag til ændring af straffeloven og forskellige andre love (selvstændig bestemmelse om psykisk vold) nr. 139 fremsat den 9. januar 2019

Forslag til lov om ændring af straffeloven, lov om pas til danske statsborgere m.v. og udlændingeloven (Styrket indsats mod negativ social kontrol m.v.) nr. 126 fremsat den 16. december 2020

Forslag til lov om ændring af straffeloven (gennemførelse af Europarådets konvention til forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder og vold i hjemmet) nr. 76 fremsat den 20. november 2013

Forslag til lov om ændring af straffeloven (udskydelse af forældelsesfristen i visse sager om vold mod børn i hjemmet og skærpelse af straffen for gentagen simpel vold i nære relationer) nr. 223 fremsat den 25. april 2018

LOV nr. 329 af 30-03-2019 Lov om ændring af straffeloven og forskellige andre love (Selvstændig bestemmelse om psykisk vold)

LOV nr. 415 af 13-03-2021 Lov om ændring af straffeloven, lov om pas til danske statsborgere m.v. og udlændingeloven (Styrket indsat mod negativ social kontrol m.v.)

Norske love og forarbejder

LOV-1902-05-22-10 Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) (1902)

LOV-2005-05-20-28 Lov om straf (Straffeloven)

Ot.prp. nr. 113 (2004-2005) (om oppheving av løsgjengerloven, om endringer i straffeloven mv. (eget straffebud mot vold i nære relasjoner mv.)) af 9. september 2005

Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) (om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)) af 19. december 2008

Danske afgørelser

AM2020.01.08B: <https://vidensbasen.anklagemyndigheden.dk/h/6dfa19d8-18cc-47d6-b4c4-3bd07bc15ec0/VB/8218897b-18f2-41ca-b1e5-4372b0aa09e1?showExact=true>

AM2019.11.29B: <https://vidensbasen.anklagemyndigheden.dk/h/6dfa19d8-18cc-47d6-b4c4-3bd07bc15ec0/VB/e8afac32-8b9f-4ccd-8e17-6734696186b1?showExact=true>

AM2020.10.14Ø: <https://vidensbasen.anklagemyndigheden.dk/h/6dfa19d8-18cc-47d6-b4c4-3bd07bc15ec0/VB/d94b1406-0433-4f8f-aa6a-9c6c79729c8d?showExact=true>

TfK. 2021.45

U. 1985.270.Ø

U. 2022.1091

DIK 1996-98.275

TfK. 2010.769 Ø

U. 2010.1102 V
TfK. 2009.738
U. 2010.32 V
U. 2011.716
U. 2013.427 H
U. 1976.732 V
TfK. 2016.1447
U. 2012.998 V
TfK. 2016.1447
U. 2022.1091
U. 1988.318 H
VLT 1940.313
VLT 1937.141
U. 1999.171 V
U. 1998.545
TfK. 2022.130

Norske afgørelser

LB2017-131328
Rt. 2010.139
Rt. 2013.897
HR-2013.01302
Rt-2013-879

Andre afgørelser

Kokkinakis v. Greece (app.no. 14307/88), dom af 25. maj 1993
Huhtamäki v. Finland (app.no. 54468/09), dom af 6. marts 2012
Camilleri v. Malta (app.no. 42931/10), dom af 22. januar 2013

Hjemmesider

“GREVIO’s (Baseline) Evaluation Report Denmark” (2017): <https://rm.coe.int/grevio-first-baseline-report-on-denmark/16807688ae>

Danner: “To år med strafbar psykisk vold” (2021): <https://danner.dk/nyt/efter-to-aar-med-strafbar-psykisk-vold-loven-i-praksis>

Justitsministeriet: Retsudvalget 2018-19, L 139 – Bilag 1: Kommenteret høringsoversigt: <https://www.ft.dk/samling/20181/lovforslag/L139/bilag/1/1997984/index.htm>

Justitsministeriet: Retsudvalget 2018-19, L 139 – spørgsmål: <https://www.ft.dk/samling/20181/lovforslag/l139/spm.htm>

Justitsministeriet: Retsudvalget 2012-13, REU, Alm. Del – Bilag 340 og Bilag 77: Notat om de lovgivningsmæssige konsekvenser af Europarådets konvention til forebyggelse og bekæmpelse af

vold i hjemmet og vold mod

kvinder: <https://www.ft.dk/samling/20121/almdel/REU/bilag/340/1265074/index.htm>

Rigsadvokatens meddelelse om psykisk

vold: <https://vidensbasen.anklagemyndigheden.dk/h/6dfa19d8-18cc-47d6-b4c4-3bd07bc15ec0/VB/c9901757-8dd8-4ea9-ba80-3d14312d8f2d?showExact=true>

Den Europæiske Menneskerettighedskonventions guide om konventionens Artikel 7: "Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights"

(2021): https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_7_ENG.pdf

Lev uden vold "Notat om Norges lovgivning om psykisk vold"

(2018): <https://levudenvold.dk/media/dzdz5nm/notat-om-norges-lovgivning-om-psykisk-vold>

Databaser

Karnov: <https://www.karnovgroup.dk>

Danmarks Domstoles Domsdatabase: <https://domsdaten.dk>

Anklagemyndighedens Vidensbase: <https://vidensbasen.anklagemyndigheden.dk/Soeg>

European Court of Human Rights HUDOC Database: <https://hudoc.echr.coe.int>

Norsk lovdatabase: <https://lovdata.no/register/avgjorelser>